

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

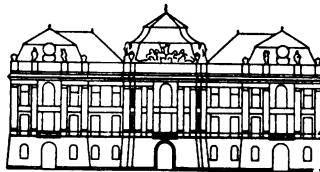
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

48. V. 32. (3.)

MENTEM ALIT ET EXCOLIT

K. K. HOFBIBLIOTHEK
ÖSTERR. NATIONALBIBLIOTHEK

---

48. V. 32.(3)

87.32.151
DE IDOLOLATRIA
ADVERSVS IMPRO-
BISSIMAS NOSTRI TEMPO-
RIS HÆRETICORVM, PRÆSER-
tim Tübingensium, Calumnias

Disputatio,

JACATHOLICA ACA-
DEMIA INGOLSTADIENSIS

Anno M. D. LXXVIII. Die
Septembr. publicè pro-
posita:

P R A E S I D E
GREGORIO DE VALENTIA
SOCIETATIS IESV, SS. THEO-
logiæ Doctore & Professore
ordinario:

R E S P O N D E N T E
OTTHONE EYSENREICH, EIVS.
dem Societatis, Regente Collegij
ALBERTINI.

Io. B. vi. Quare detraxistis sermonibus veritatis?

I N G O L S T A D I I,
EX TYPOGRAPHIA VVEISSEN-
HORNIANA APVD VVOLFGAN-
GVM EDERVM.

PRÆFATIO
AD CHRISTIA-
NVM LECTO-
REM.

E C T A R I O R V M D I S C I P L I N A M
totam iniquis aduersus Catholicos calu-
mnijs, crassis mendacijs, ac malis fraudi-
bus constare, planissimum est. Nam præ-
terquam quod in singulis de Religione
controversijs à quam plurimis est hoc e-
videnter demonstratum; vel ex eo etiam perspicuum id
est, quod fieri certè aliter non potuit, ut tam multi essent,
quibus homines parùm acuti probârint vanissima do-
gimata, quæ sunt cum doctrina cœlesti, adeoque cum ve-
ra Religione & Fide maximè pugnantia. Inter cetera ve-
rò, quæ illi nequiter Ecclesiæ Catholicæ affinxerunt, illud
non postremum est, quod multiplicem cultum, in ea piè
ac sanctè usurpatum, nefandam Idololatriam esse, impu-
dentissimè mentiuntur. Qua fraude eò illi ad decipiendū
vtuntur & libentiùs & crebriùs, quod sperant faciliùs fore,
ut eo crimine, cuius vel nomen ipsum est detestabile, Ca-
tholicis obiecto, simplicium animi ab Ecclesia alienati, i-
psorum institutum doctrinamque ab illa abhorrentem
complectantur. Igitur siue concionantur ad populum, si-
ue scribunt aliquid, ubi primùm eorum oratio in Catho-
licos frigidior ipsis videri cœperit, illico se ad hunc com-
munem conuitiandi locum, nulla etiam expectata op-
portunitate, recipiunt. Hic plenis buccis ineptias innu-
merabiles contra Catholicos effutiunt: Hic non dubi-
tant, quin maledicus ipsorum sermo futurus sit multi-

PRÆFATIÖ.

tudini plausibilis. Cumque cæteris in rebus sint nouitatis amantissimi, veteraque fastidiant; in hoc tamen conuitiandi genere veterum eos hæreticorum sectari studium minimè pudet, hoc est, Vigilantij, & aliorum, quos proditum est, pari impietate ac impudentia Catholicos ob eadem cultus genera Idololatriæ insimulâsse. Huic tam insigni aduersariorum calumniæ vt præsenti disputatione ex instituto occurreremus, partim nos impulit plurimorum calamitas, quos illi, hac in primis fraude, miserabili errore implicatos tenent; partim ipsorum aduersariorum tum improbitas, quæ existimauimus coarguendam, tum etiam ignorantia, quæ sic in illis cum improbitate certat, vt nescias, utriusnam maiori ratio ducenda sit, improbitatisne ad arguendum, an ignorantia ad erudiendum illos, si fieri fortasse posset, ut veritatis atque doctrinæ luce aliqua recepta, aliquid de maledicendi & calumniandi studio remitterent. Cæterum hanc in disputatione rationem seruare statuimus: Primum doctrinam, quæ ad huius vitij naturam prorsus cognoscendam pertinet, duobus priorib. capitibus simpliciter trademus. Deinde tribus alijs ex ipsa huius vitij ratione monstrabimus, quæm sint aduersarij vani & inepti, cum variis Ecclesiæ cultus, velut Idololatricos, infectantur. Quibus si forte videbimus interdum esse paulò vehementiores, mininerint, quæsio, se in hoc argumenti genere usque adeò fuisse insolentes, vt ad tantam procacitatem retundenam vix vlla profectò verborum acerbitas satis esse possit. Porro verò quæcunque dicturi sumus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ iudicio atque censuræ subiecta esse volumus.

DE

DE IDOLOLATRIA
ADVERSVS IMPROBISSIMAS
NOSTRI TEMPORIS HÆRETICO-
RVM, PRÆSERTIM TVBINGENSIVM.
CALVMNIAS.

CAPVT PRIMVM,
QVID PROPRIE IDOLO-
LATRIA SIT, ET QVA RA-
TIONE DIGNO-
scenda.

CONCLVSION PRIMA.

DOLOLATRIA GRÆCÈ, SI VIM VER-
bi spectes, Latinè simulachrorum cultura est; sed
effectis usus, ut eo nomine impius tantummodo intel-
ligatur cultus, quo creatura diuinus honor exhibetur.

I. HINC duo necesse est concurrant, ut Idololatriæ crimen
admitteatur: Num est, ut quod honoris vel cultus creaturae tri-
buatur, id vni Deo debitum sit: Alterum, ut hoc, quidquid est
honoris Diuini, ita vere impendatur creaturae, sicut Deo im-
pendi oportebat.

III. *KTRVM QVE D. Ambrosius est complexus, cum In Commen-
succinete dixit: Idololatria Dei honorificiam usurpat, & tarijs super 5.
vendicat creaturae. Ergo utroq. istorum concurrence, verum Ido- cap. Epistolæ
lolatriæ crimen erit; alterutro vel utroq. deficiente, non erit. ad Ephesios.*

IV. AD HANC sententiam, velut ad generalem regulam, recur-
rendum est, quoties de particulari aliquo facto dubitatur, verum
sit Idololatricum: Huc nos aduersarios postea reuocabimus, cum

2 D I S P U T A T I O N E

orum arguemus imperitiam atq; impudenciam, quod sine ratione Ecclesiam Catholicam huins criminis accusant.

V. ETSI verò illi, ut sunt Theologi sane simplices, præter hæc, quæ brevissimè dicta sunt, nihil amplius fortassis de Idololatriæ ratione concipient: Tamen quod è regula nunc posita illorum fiat inscritia ac impietas clarior, vltierius progreendiendum est; & diligenter explicandum: Primo, unde nam iudicare oporteat, honorem aliquem esse Diuinum. Secundo, unde item, honorem eiusmodi vere impendi creaturæ: Quæ duo (cum rationem ipsam Idololatriæ continant) nisi dexterè discernantur, de Idololatria iudicari omnino non potest.

VI. REFERT verò ad istorum primum explicandum, notare, quid in proposito nominemus DEI honorem sive cultum, quem indagare volumus. Honor, generatim loquendo, testificatio dignitatis sive excellentiæ alicuius est: Testificatio huinsmodi opinionem existimationemue de alicuius excellentia parit: Existimationem porro de excellentia alicuius non verbosolum, sed etiam officio excitare possumus. Sic igitur quidquid honoris ergo gerimus, accommodatè ad excitandam in nobis, aut in alijs eam de excellentia opinionem, quæ in Diuinam maiestatem propriè conueniat, id totum hoc loco cultum honorémue Diuinum censemus.

VII. HOC posto, quod genus aliquid officij sit Diuinum, id primò cognosci interdum potes̄ ex ipsius officij, sive natura, sive conditione: Hæc enim quandoq; tanta dignitatis existit, ut manifesta perueritas sit, officium eiusmodi ad honorandam creaturam transferre.

VIII. HVIVS generis est in primis sacrosanctum Missæ Sacrificium; in quo quia Diuina persona religiosè offertur (fremant licet atque rumpantur infelices heretici) perspicuum est, id officium ad Diuinum tantummodo pertinere cultum.

IX. TALE quoq; est internum mentis Sacrificium, quo religionis studio accensus quisquam totum se deuonet ac cōsecrat Diuinomini. Ut enim mens à solo D E O processit: Sic eidem illa soli

a Ita colliguntur ex Philosophi doctrina, 8. li. Ethic. c. 8. quam declarat bene S. Thomas. 22. quæsl. 103. artic. I.

soli honoris ac reuerentia ergo denouenda est, præterea nemini.

X. POTEST secundò Diuinus honor discerni ex ritu & consuetudine cōmuni, si qua obtinuit, ut genus officij aliquod non nisi ad Diuinum cultum usurpetur: Nam & hac etiam ratione efficitur honor aliquis DEI proprius. Sic olim communi populorum usurpēbat, ut nemini, præterquam numini Diuino, animalium immolatione aut alio officij genere sacrificaretur.

XI. HINC illa D. Augustini sententia est: *Multa de cultu Diuino usurpatas sunt, quæ honoribus deferuntur humanis; siue humilitate nimia, siue adulatio[n]e pestifera; ita tamen, ut quibus ea deferuntur, homines haberentur, qui dicuntur colendi & venerandi; si autem eis multum additur, & adorandi. Quis vero sacrificandum censuit, nisi ei, quem D E V M aut sciuit, aut putauit, aut finxit. Hinc lege veteris cauebatur: Qui immolat Diis, occidetur, præterquam DOMINI NOS soli.* Lib. 10. de Civ. Dom. cap. 4. Exod. 12.

XII. AC huius quidē veteris consuetudinis ea vis est, ut quamvis iam nefas sit, ad honorandum D E V M uti alio ex terreno sacrificio, præterquam illo sacro sancto & abundantissimè sufficienti, quod in Missa per agitur; Idololattra tamē merito habēretur is, qui creature alicui honoris causa more veterum immolare. Adeo in hominum mentibus ob consuetudinem priscam est insitum, genus hoc honoris esse Diuinum.

XIII. EST & aliud caput, unde iudicari tertio potest, cultum aliquem ad D E V M tantummodo pertinere: Intentio nimirum eius, qui officium aliquod confert ad reuerentiam vel honorem. Nam si huic animus est de re, quam honorat, per officium exercitare opinionem excellentem, qualis de Diuina maiestate solummodo haberet potest; tunc quidem officium id, quatenus illa intentione exercetur, ad honorem Diuinum spectat solum.

XIV. ATQVE hæc sanè nota discernendi cultum, qui sit DEI proprius, patet quam latissimè. Nullum enim genus externæ reuerentia est, quamvis ex sua natura ad honorandam quoq[ue] creatu-

creaturam aptum, quod non possit intentione distare effici proprium religionis. Igitur si quis, ut rei, quam honorat, opinionem Diuina maiestati soli conuenientem conciliat, et genua flectat, vel pectus feriat, vel manus tollat, aliquid quodcumque huius generis officium usurpet, is quidem Diuinis honoribus datur operam.

xv. EXPOSITIRES quasi notas discernendi cultus Diuini. Restat nunc illud aleerum, quod erat secundo loco explicandum: Quis nimurum verè censeri queat, diuinum cultum conferre creatura tanquam DEO. Primum, cum conferre alicui honorem, humana quadam actio sit, voluntate hoc in primis peragatur necesse est: Non minus certè, quam si pecunia sit aut munus aliud cuiusdam conferendum.

xvi. HOC posito, breuiter dici potest, eum Diuinos honores creature conferre ut DEO, qui eam Diuino cultu sic prosequitur, ut eo, quantum in se est, velut illi opinionem conciliare tales, qualis reuera in solam DEI maiestatem competit. Ita, intencio illa, ex qua paulo ante dicebamus posse tertio cognosci cultum aliquem esse Diuinum, semper quoq; necessaria est, ut is ipse cultus creature tribuatur, perinde ac DEO tribui solet.

xvii. EFFICIENS hoc statim planum, si prius, alterum, quod ad rem non parum spectat, monuerimus: Videlicet, quod quis per cultum velit de creatura excitare opinionem, quæ DEO soli conueniat, id non unico, sed tribus posse modis accidere. Primo expressa atque presenti intentione; quæ summa est hoc in genere persuasas. Secundo ex vi prioris intentionis tantummodo, qua quis antea statuisset, ea colendi ratione prosequi creaturam. Tertio (ut ita dicam) implicitè, hoc ipso videlicet, quod quis, aut metu, aut aliorum consuetudine ductus, aliave ratione obsecratus, id ipsum per creature veneracionem generatim facere intenderet; quod intendat necesse est, qui creature Diuinos honores reuera exhibere velit.

xviii. ATQUE hoc sane posteriori modo facile potest evenerire,

nire, ut eti^m quis verum D E V M agnoscat, vanitatemque Idololatriam prob^e intelligat; incautē tamen re ipsa admittat illam. Sic illis accidisse videtur, quos Apostolus damnat, quia cūm Rom. i.

D E V M cognouissent, non sicut D E V M gloriificauerunt, &c. Sed mutauerunt gloriā incorruptibilis D E I in similitudinē imaginis corruptibilis hominis, & volacrū, & quadrupedū, & serpentū.

XIX. SIC Seneca quoque non tam veri D E I ignoratione, quām populari consuetudine deceptus, Idololatra fuisse videtur;

quod illa ipsius, apud Augustinum, sententia de Deorum religione Lib. 6. de Ciuitate Dei. ca. 6. declarat: Ita, inquit, adorabimus, ut meminerimus, huiusmodi cul-

tum magis ad morem, quām ad rem pertinere. Et Lactantius qui- Lib. 2. de Ori-

dem similem peruersitatem in Cicerone vituperat, quem inter ca-

gine erroris.

cap. 3.

ter a his verbis alloquitur: Video te, inquit, terrena & manufacta

venerari; vana esse intelligis, & tamen eadem factis, quae faciunt

ipsi, quos tu stultiissimos confiteris. Notauit etiam in Platonicis Lib. 10. de Ci-

uitate Dei.

cap. 1.

XX. N V N C I L L V D quoque hoc loco notare prodes, non

solum varijs modis, ut dictum es, posse quempiam de creatura

p^r cultum excitare velle opinionem, quae D E O soliconueniat:

Sed etiam opinionem huiuscmodi esse multiplicem. Sunt enim

plurima, quae de nullo alio pr^ater quām de D E O sentiri pos-

funt. Proinde quidquid illorum in creaturam competere, cultu

atque veneratione eius protestari velis, Idololatriam committes.

XXI. H I N C facile fieri olim potuit, ut eti^m ex gentibus

nonnulli quedam de D E O verè cognoscerent, eiusque propria

esse protestarentur; at quedam alia tamen non minus Diuina-

caco errore creaturæ tribuerent, eique conuenire impio cultu si-

gnificarent. Itaque vel ob id ipsum ethnici deprehenduntur Ido-

lolatrae fuisse, quod officiorum prouincias alias alijs creaturis

distribuebant, ut Dijs, qui supremam inter se haberent diuisam re-

rum prouidentiam. Unde & Sapientia eorum fultam superstitionem Sapientia 13.

grauius coarguit, qui aut ignem aut spiritum, aut citatum aërem,

aut gyrum stellarum, aut Solem & Lunam, rectores orbis terra-

rum D E O s putauerunt.

Theſi. 16.

XII. *HIS ITA CONSTITVTIS, quod, ut diximus, creature tanquam Deo cōferre honorem Diuum sit velle (aliquo ex suprā dictis modo) illi per eum ipsum honorem conciliare existimationem aliquam praecellentem, quae in ſolum Deum conueniat; deducere ſic poſſumus: Honorem hoc ipſo alicui persone tribuimus, quod efficiamus, ut sit ſuus; eo modo certe, quo ſolemne honorem in bonis alicuius etiam numerare: Rurſus honor aliquis, hoc ipſo eſt alicuius, quod, quantum ex ſe eſt, existimationem illi affert eam, quam iuxta genus seu conditionem ſuam excitare poterit: Proinde eiusmodi existimationem alteri accedere neceſſe eſt ut velitis, qui honorem illi tanquam munus quoddam donat: Conſequenter, cum Deo honorem Diuum tribuimus, hoc ſanè volumus, ut illa existimatio redundet ad Deum, quam honor ipſe Diuinus ex conditione ſua parere poterit, id eſt, quae in Diuinam maiestatem propriè conueniat: Ita fit, ut (quemadmodum diximus) tum verè aliquis Diuum honorem creature tribuat, ſicut ſole tribui Deo, cum ſimiliter vult inde ad creaturam redundant existimationem, quae competit Deo ſoli.*

In Commen-
ta. ſuper 1. cap.
Epistolæ ad
Rom. & ſ. ad
Ephes. & 3. ad
Coloff.

XIII. *I G I T U R quod Ambroſius repetiuit aliquoties ve-
riſiſimè Idololatras Diunitatis nomen atque illius honorificen-
tiā creaturis dare; id ſanè eam, quam diximus modo, ſenten-
tiā habet subiectam; velle nimirum illos Diunitatis opinionem
propriam creaturis per cultum conciliare. Hic animus ſi omnino
deſit, quantumcumq; externalm actionem ac ceremoniam Diuni
cultus corum creatura usurpet aliquis, veram Idololatriam non
admettet. Cur ita? Quoniam non illi dabit Diuum honorem; ſi-
quidē non intendit id, quo ad creaturā is honor potuifet pertinere;
videlicet ut ad illā opinio Diunitatis propria redūdet ex eo cultu.*

XIV. *P O S S V M V S hoc ipſum cōfirmare facili exemplō. Quo-
niā is verus pecunia dominus eſt, qui ſuo illi arbitratu licet usur-
pare poterit; idcirco nemo alicui pecuniam donare cenſetur (etiam ſi
in manū illi eā imponat) niſi animo velit, ipſum pro arbitrio pecu-
nia vti. Sic, quoniā (ut eſt diēlū) honos non cenſetur eſſe alicuius,*

niſi

nisi qua ratione illi, quantum est ē in se, affer ex existimationem ipsi bonoris generi cōgruentē; idcirco nisi quis velit ex honore Diuino Diuinari ex existimationē creaturæ prouenire; quidquid extrinsecus faciat, minimè censeri debet, creaturæ Diuinum honorē impertiri.

X X V. *H*INC fit, ut in theatris nemo sapiens Idololatras iudicet esse actores eos, qui ut persona decorum seruent, actorem alterum, velut Iouem implorant, ei supplicant, aliasq; more gentium ceremonias exequuntur. Videlebet animo non faciunt conciliandi creaturæ eam ex existimationē, q; in D E V M tantummodo conueniat: Quo ipso intelligūtur, diuinos honores minimè cōferre in creaturā.

X X VI. APPARET itaq; verum esse, quod asseruimus, per extēnam ceremoniam tantum, si animus omnino absit creaturæ per cultum conciliandi ex existimationem soli D E O conuenientem, nunquam Diuinos honores illi vere cōferri, sic ut cōmittatur Idololatria: Tametsi alterius generis peccatum committi possit.

X X VII. N V I L V S N E I G I T V R (dicet aliquis) Idololatra mērē extērior esse poterit? Poterit sane. Nam & Doctores Idololatriam non inutiliter diuidunt in interiorem & extēriorem. Ceterū Idololatria hāc extērior non intelligitur admitti, cūm voluntas penitus abesse excitandi de creatura opinionem, quæ in D E V M conueniat, adeoq; conferendi ei Diuinos honores: Sed cūm vñeratio creaturæ ab infidelitate interiori non procedit: Vt i nos in frā suo loco declarabimus magis: Vbi illud etiam ostendemus, voluntatem conferendi creaturæ Diuinos honores minimè connexam esse cum infidelitate, qua creatura puteetur D E V S.

X X VIII. N V N C satis sit illud, quod erat nobis initio propositum exposuisse: Vnde videlicet honor D E I proprius dignoscēdus sit, vnde item cognoscendum, quod ille reuera tribuatur creatura: Quorum primum ad Idololatriæ materiam, secundum ad actū, quo illa propriè continetur, spectare, rectissimè dixeris. Hac duo, quam nō possint euincere aduersarij (tametsi frangātur) in vlo Ecclesie Catholicæ cultu cōiuncta esse, planum faciemus, vbi quādam prius de hoc eodem arguento expedita fuerint.

Sic exponit S.
Thomas (quē
communiter
in hoc Docte-
res alij sequū-
tūr) 22. q. 94.
artic. 3. ad 1. &
idē significat
artic. 2. eiusdē
q. 8. prescr-
tim argum. 3.

CAPIT. DECIMUS TERTIUS,
QVALE SIT ET QUANTUM
IDOLOLETIA PECCETTA ET
QUAE SATE PATERAT, ITINERIS
ET DEUTERICI

C O M P O S I T I O N E

LXXXII. ITA ET IDIOLETIA APPARET. IN POCULIS
 ET CEREMONIIS EST HOMINIS PREDILECTIONE PLACIDUS ET CLEMENTIS
 ET VITIOSUS. TERRIBILIS ET VILIS. TERRIBILIS ET VILIS.
 ET PRESTITERIS. TERRIBILIS ET VILIS. TERRIBILIS ET VILIS.
 ET CLEMENTIS ET PLACIDUS. TERRIBILIS ET VILIS. TERRIBILIS ET VILIS.
 ET VITIOSUS. TERRIBILIS ET VILIS. TERRIBILIS ET VILIS.
 ET PRESTITERIS. TERRIBILIS ET VILIS. TERRIBILIS ET VILIS.
 ET VITIOSUS. TERRIBILIS ET VILIS. TERRIBILIS ET VILIS.

Lxx. v. 5. IMPERIA CREATRUM CIVITATUM. NON TERRIBILIS DEUS. ET VILIS. TERRIBILIS. ET VILIS.

a. xxxii. TERRIBILIS. ET VILIS. TERRIBILIS. ET VILIS. TERRIBILIS. ET VILIS.
 Lxx. 25. TERRIBILIS. ET VILIS. TERRIBILIS. ET VILIS. TERRIBILIS. ET VILIS.
b. viii. 44. TERRIBILIS. ET VILIS. TERRIBILIS. ET VILIS. TERRIBILIS. ET VILIS.
 Hoc etiam SACRIMBUTUS. TERRIBILIS. ET VILIS. TERRIBILIS. ET VILIS.
 ET VILIS. TERRIBILIS. ET VILIS. TERRIBILIS. ET VILIS.
 ET VILIS. TERRIBILIS. ET VILIS. TERRIBILIS. ET VILIS.

c. 14. TERRIBILIS. ET VILIS. TERRIBILIS. ET VILIS.

Cicer. TERRIBILIS. ET VILIS.

i. xvi. 2. TERRIBILIS. ET VILIS.

Mos. i. TERRIBILIS. ET VILIS.

xviii. 1. TERRIBILIS. ET VILIS.

c. xv. 15. TERRIBILIS. ET VILIS.

Ezecl. 1. TERRIBILIS. ET VILIS.

Elai. 42. TERRIBILIS. ET VILIS.

SED ET TERRIBILIS PER SECUNDUM POCULIS ZANCI ET QUINTI
 SUPERIORIS CAPITE ANTISS EXPOSITA MAGNUM PERSECUTUS EST
 HABENDUS. QUI ENIM CREATRUM DIVINUM BONOREM IMPERAT. QUANTUM
 EST IN SE. DEVM EX SUE MAESTATIS SOLIO EXIRE BAT. CREATURAM IN
 EO COLLOCAT; CUM FIERI NEQUEAT, ET DEVS BONOREM SUUM (QUEM
 SINGULAREM OPORTET ESSE) RETINEAT, SI CUM CREATRUM ILLE COMMUNICE-
 TUR. HINC DOMINVS PER ESAIAM: GLORIAM INQUIT, MEAM ALERE
 RI NON DABO, ET LAUDEM MEAM SCULPTILIBUS.

XXXII. ET QUANTA OBSECRO IMPICIAS EFCILLUD DEO CRIPE-
 RE, IN

re, in creaturam, conferre, quod unicum ille sibi vniuersum finem operum omnium proposuit? At qui hoc ipsum efficit Idololatria: Gloria enim DEI (quam illa DEO subtrahit, creatura tribuit) est, propter quamvis operatus est vniuersa.

XXXIII. NUNC, QVIA huius sceleris ratio & grauitas sat is est perspicua, de illius præterea varijs generibus dicamus. Tria omnino in Idololatria considerare possumus: Diuinum cultum, qui exhibetur; animum, quo exhibetur; creaturam, cui exhibetur. Ita, ex triplici capite diuersa Idololatriæ genera oriri possunt. Primo, ex diuersitate cultus Diuini, qui usurpatur. Secundo, ex diuersa dispositione animi eius, qui creaturam Diuino cultu prosequitur. Tertio, ex diuersa conditione creatura, qua Diuino cultu afficitur.

XXXIV. ET SI VERO quæcunq; differentia ex his capitibus orta materialis sit, ac proinde ad vnam speciem pertineat omnis Idololatria; tamen quia eiusmodi capita latè patent, non inutiliter distinguntur Idololatriæ modi, qui ex illis diuersi manant. Ergo ex primo capite tam varij Idololatriæ modi esse possunt, quam ratio ipsa Diuiniculus potest esse varia. Quidquid enim religio DEO debet, hoc totum superstitio impia dare potest creatura. Unde & Beda rectissime dixit, Idololatras nominari eos, qui vota, preces & sacrificia, quæ vni DEO debentur, idolis impendunt.

In Commen-
tarijs super ca.
4. Lucx.

XXXV. Ex Secundo capite duplex Idololatria distingui solet, Sic D. Thom-
mas suprà The
si 27. citatus.

Interior vna, q; nimirū ex infidelitate procedit, quæ putatur crea-
tura esse DEVIS; ex exterior altera, quæ non est cum hac infidelitate
coniuncta. Sed dicet aliquis: Cum superius disputatum sit, Ido-
lolatriam esse non posse sine volunate de creatura excitandi opi-
nionem Diuinitatis propriam; quifieri potest, ut Idololatria
quædam ab infidelitate separetur? Potestne quisquam eam existi-
mationem creatura conciliare velle, quam ipse de illa non habet?

XXXVI. POTEST omnino, præsertim si non expresse id ve-
lit, sed tacite; affectum in irum aliquo vel consuetudine obsecratus:

Thes. 11.

Quod facilimè posse accidere etiam ijs, qui verum alioqui D E V M cognoscunt, suprà diximus. Quin ut dæmon ipse, quamvis probè sci-
at, se D E V M non esse, vult tamen peruersè D E V s haberi: Sic ex malitia posset homo quipiam hanc eandem existimationem de demone creaturæ alia per cultum excitare velle; tametsi crea-
turam ille D E V M esse minimè existimaret. Deniq; vt de D E O,
sic etiam de creaturis votisque quis per cultum protestari, sidem opini-
onem vnde, quā ipse non habet. Proinde diuilio illa secunda Idola-
latriæ interioris & exterioris cum ijs, quæ suprà dicta sunt, con-
gruit optime.

XXXVII. I AM VERO ex tertio capite, scilicet ex diuer-
sa ratione creaturæ, cui exhibetur cultus Diuinus, hec Idolatriæ
genera manarunt olim. Quidam simulachra varia vel hominum
vel peccatum diuinis honoribus afficerunt; quæ credebant esse ani-
mata Diuinis spiritibus, qui perse valerent, & ad nocendum, &
ad consulendum multiplici ratione hominibus. Cumq; ipsi eiusmodi
idola per se conficerent, adeò ab errore non dimouebantur propte-
rea, vt etiam hominis potestatem admirarentur, stolidèq; prædicar-
ent, quod is Diuinus spiritus cum corporibus colligare, proindeq;
sibi fabricare Deos valeret. Ita miseri ludebantur nefarijs arti-
bus à dæmonibus, qui sese in illis imaginibus colendos exhibebant.
In hac superstitione Hermes Trismegistus fuit, vt Augustinus

Lib. 8. deciu-
tat. DEI. ca. 23.Hanc illis sen-
tientiam tribuit
D. August. l. 7.
cap. 6. & 16.

narrat.
XXXVIII. F V E R V N T alij, qui & ipsi imaginibus vte-
bantur, sed ita tamē, vt non ipsas secundum se, sed creaturas alias,
quas illæ referebāt, Diuino cultu afficerent. Atq; hi fuerunt mul-
tiplices: Nam quidam, ex quibus fuit Marcus Varro, ad mundum
de ciuit. DEI ipsum vel ad varias eiusdē partes accōmodabant simulabra. Namq;
censebant, D E V M mentem esse, quæ tanquam forma vel anima
mundo colligata, ipsum ratione ac sapientia gubernaret. Itaq; vt
homo, et si corpore quoq; constet, tamen sapiens dicitur non ratione
illius, sed ratione animæ: Sic illi mundum, propter Diuinam illam
duntaxat animam ipso coherentem, censebant esse D E V M.

XXXIX. ERGO

X X X I X . E R G O hi simulachrum Iouis ad mundum totum, Apollinis ad Solem, Diana ad Lunam, Vulcani ad ignem, Neptuni ad aquam, & sic alia ad alias mundi partes significandas referebant. Sic fiebat, ut creaturam pro D E O insipienter venerarentur: * Lib. illo 7. de cuitat. cap. 6. a Sic D. Augu- stini. libr. 8. de ciuitate D E I . cap. 5. & La- ctantius li. 1. de falsa reli- gione. cap. 8. & deinceps. b In eo opere, quod de anti quitate rerū humanarū diuinorumque cōscriptis: Ut est videre a pud D. Augu- stini. lib. 6. de ciuitate cap. 5. & 6.

Nam quidquid est quasi pars & forma substantiae mundi (quod isti Diuinam mentem putabant) id totum creatura sit esse necesse. Maxime quod ut * Augustinus sensit, ut mēdus ipse ipse in plures partes diuisus est; sic illi Diuinam eiusmodi mentem in plures par- tes diuidebant, quæ partitio nisi in creaturam cadere non potest.

X L . His adhuc fuerunt alijs crassiōres: Qui simpliciter eos quos proditum² est homines fuisse fere flagitosos, Saturnū, Iouē, &c. per ea simulachra ut Deos venerati sunt. Quā vanitatem illi quoq; qui ex ethnicis fuere sapientiores, perspexerunt. Nā & ideo^b Varro aiebat religionis hunc modum ad Theologiae genus μυθικόν, id est fabulosum pertinere; cū tamen idem suam illam Theolo- giam, quæ (ut memorauimus) mundum ipsum facit D E V M , na- turalem ac physicam appellat.

X L I . I AM Platonici, et si vnum esse verum ac summū D E V M agnoscērent, alijs tamen præterea spiritualibus creaturis, quod si miliores D E O essent, cultum Diuinum tribuebant. In his primum locum dabant substantijs separatis, quas illi Deos, nos Angelos no- minamus: Secundum, cœlestium corporum animabus: Tertium demonibus, quos aërea quādā esse animalia existimabant: Postremum animabus hominum, quas pro vniuersciusq; meritis, ad Sa- cietatem vel dæmonū vel Deorū post mortem aſcisci credebant.

X L I I . POSSEMVS his adiungere alios non dissimiles reli- gionum errores, quibus nostra memoria tum in oriente, tum in occidente, per I E S V C H R I S T I gratiam, indies liberantur hipopoli, qui Christianas sacras suscipiunt. Sed cū Euangelijs Luce, se- cundūm certissimas Prophetarum^c prædictiones, Idololatriæ nox magna sit iam ex parte depulsa, bæc ipsa fortasse, quæ de varijs Idololatriæ generib; attigimus, nimis multa erūt. Nā quod hære- tici etiam nū trahi criminis Ecclesia accusant; id vero quām stulte (nisi

(nisi malunt impiè & sceleratè) faciant, paulò pòsť ex dictis nullo negotio demonstrabimus.

XLI. NUNC DE IDOLOLATRIÆ origine breuissimè dicamus. E aquidē ex parte ipsius hominis fuit partim affectus erga creaturas nimius, partim veri DEI ignoratio cum mētis quādā stupiditate coniuncta; ob quā facile fieri potuit, ut specie ipsa creaturarum atq; decore, tanquam muscipula (ut in libro Sapientiae est) insipientium animi caperentur.

Sapient. 14.

Ibidem.

XLIV. ACERBO luctu, inquit Sapiens, dolens pater citò sibi rapti filij fecit imaginem; & illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam DEV M colere cœpit, & constituit inter seruos suos sacra & sacrificia; deinde interueniente tempore, conualescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est. Et infrà: Hæc fuit vita humanæ deceptio, quoniam aut affectui, aut regibus deseruientes homines, incommutabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt.

Sapient. 15.

XLV. AC alio in loco: Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia DEI, & de ijs, quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum, qui est; neq; operibus attendenties agnoverunt, quis esset artifex; sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aërem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut Solem, & Lunam rectores orbis terrarum Deos putauerunt. Quorum si specie delectati Deos putauerunt, sciant, quanto ijs dominator eorum speciosior est.

Prosequitur leganter hoc Lactantius. li. 2. de origine erroris. c. 17. Psalm. 95.

XLVI. SED in primis malignitas dæmonis huius impietatis origo fuit: Qui mira calliditate, dum in simulacris vel per responsa, vel per varia facinora cæcos mortales illudit, suam DEO gloriam eripere, sibiq; eam vendicare est conatus. Quo factum, ut omnes Di gentium tandem fuerint dæmonia. Etsi enim alij alias creaturas diuino honore afficiebant, cùm ab his beneficia se accipere existimabant; tamen quia adorare quoq; intendebant id, à quo re ipsa eiusmodi officia proueniebant, dæmonem etiam hoc ipso omnes venerabantur.

XLVII. DE

XLVII. *D E I N I T I O* porro *Idololatrie*, quod ad tempus Libr. 1. de falsa ipsum attinet, longum esset dicere. *Traictat ista diligenter Lactan-* religione, ca.
tius, qui & refert, Melissum Cretensium regem coledorum Deo-
rum omnino primum authorem extitisse, hunc illis primò sacri-
ficasse, ac ritus nouos Sacrorumq; pompas introduxisse. Idem Ro-
manis ait eiusdem superstitionis Sabinum regem authorem fuisse.
Apud Graecos verò dicit Isidorus, Prometheus primò simulachra Libr. 8. etymo-
de luto fixisse. Et apud eosdem ait Eusebius, Cecropem regem pri- logiarum c. II.
mò, cum bouem immolaret Iouem inuocauisse. Berosus Ninum, In Chronicon
tertium Babiloniae regem, scribit primo templum & statuas ere- circa ann. mū
xisse Belo parenti. Sed de his quidem haec tenuis. di, 3640.
In vita eius
Regis.

• • CAPUT TERTIVM,
MAGNAM ESSE HÆRETICO-
RVM IMPUDENTIAM, QVOD CATHOLI-
COS VELVT IDOLOLATRAS APVD PLEBEM
mendaciter traducunt ob sacrosanctæ Eucharistiaæ,
vel Sanctorum, vel imaginum & reliquiarum
sacrarum cultum: Ac primò nullā ado-
randa Eucharistia Idololatriam
committi.

CONCLVSIO XLVIII.

 *V*Æ HACTENVS EXPOSITA SVNT, EA
satis esse arbitror, ut de Idololatria iudicari possit. Nunc
ex ijs videamus, iuréne an iniuria aduersarij Catholicis
affingat hoc scelus. Tria sunt omnino, quæ ipsis Idololatrica viden-
tur: Adoratio S. Eucharistie: Sanctorum cum CHRISTO in
cœlis regnantium cultus: Sacrarum imaginum atq; etiam reliquia-
rum veneratio. *Hac nos modo, ab alijs sâpe defensa, non iterum*
afferemus: Tantum illa breuiter ab Idololatriæ scelere, adeoq; ab
iniqua hominum vanisimorum calumnia vendicabimus.

XLIX. *INCIPIAMVS ab Eucharistia, & primùm accu-*

C sa-

Lib.4.instit.c. sationem ipsam audiamus. Qui Sacramenti adorationem excoegerunt, inquit Caluinus, eam non modo à se ipsis somniarunt sine scriptura, ubi nulla illius mentio ostendi potest, (quæ tamè non fuisse pratermissa, si DEO accepta foret) sed reclamante scriptura, sua sibi libidinis arbitrio DEV M fabricatis sunt, derelicto DEO viuente. Quid enim est Idolatria, si hoc non est; Dona pro Datore ipso colere? Et paulò post: Ex sancto eius Sacramento, inquit, factum est execrabile idolum.

L. SED minus fortasse mirum, quod homo impius, qui præsentiam realem CHRISTI DOMINI in hoc Sacramento negat,

*In posteriori disputatione de Missa the-
si 27. impium & Idololatricum eiusdem esse cultum consequenter assueveret. Lutherani mihi videntur hac in parte multò crassiores: Qui et si agnoscant, CHRISTVM verum DEV M in hoc Sacramento contineri; ijdein tamen, cum illum ad alium usum, præter quam ad comedendum & bibendum, non admittant; Idololatras, seu, ut illi

In disputatione de nouareligione the.43 nugari solent, artolatras nos esse, quod Eucharistiam adoremus, a Gregor. Nazianzenus in

oratione de laudibus Gor goniae Sororis: Cyrillus Hierosolymitanus cate. Mysta, 5. Au gu. Epis. 120. CHRISTI) circumgestant, eumq; miseric & male persuasis honorat, & in psal. 21. quibus locis ad Honora- minibus adorandum proponunt. Ac paulò post: Cœna, inquit, Hec illud refert, manducauerunt & adorauerunt oes diuites terræ. Ambr. libr.3. de Spi ritu San. c.12. Chry. Ho. 24. in Ecclesia consuetudinem obtinuisse, ut Eucharistia adoraretur: in 1. Epist. ad Corint. & alij plurimi.

LII. * CONSTANTE (inquit Heerbrandus suorum sententiam magistrorum referens) affirmamus, (Diabolica obstinatione mihi videmini) Missam esse cultum impium & Idololatriæ plenum. Et alio in loco: Panem ase in DEV M magica incantatione consecratum (egregie sane honorat homo iste Euangelicus verba circumgestant, eumq; miseric & male persuasis honorat, & in psal. 21. minibus adorandum proponunt. Ac paulò post: Cœna, inquit, DOMINI non ad hoc est instituta, ut circumgestetur, custodiatur, vel adoretur; sed ut accipiatur & comedatur. Sed hæc, inquit, Artolatria crassior est & recentior, quam quæ responsione digna sit, &c.

LIII. HIS PRIMVM FACILE possemus opponere ² veterum patrum sententias ex quibus est perspicuum, antiquissimam in Ecclesia consuetudinem obtinuisse, ut Eucharistia adoraretur: proindeq; illius cultum non esse crassam Artolatriam, ut ait Heerbrandus, sed crassissimum esse potius ipsius mendacium, quod im-

puden-

pudenter audier istas, vocas hoc esse institutum. Caterūm, quoniam adeo sunt isti omnes perficitæ frontis, ut etiam vniuersam Ecclesiam, que vñquā fuit, Idololatriæ damnare, nihil vereantur; aliaratione impudentem eorum calumniam refellemus.

L III. C O N S T I T U V I M V S suprà duo esse omnino, sine quibus Capi. I.

Idololatriæ ratio cōsistere nō possit. Vnum est, vt cultus qui usurpatur, sit diuinus; alterū, vt verè ille tribuatur creatura, sicut soler DEO. Cultūnos usurpare diuinū, cùm Eucharistiā adoramus, nō inficiamur: Illum creature nos dare, negamus constantissimè.

L IV. N O N de substantia panis (quam nullam in Sacramento agnoscimus) non de ipsis accidentibus per se, (vt quæ creature sunt) sed de C H R I S T O vero DEO sub illis contento, existimationem volumus excitare Diuina maiestati conuenientem. Proinde (iuxta illa, quæ sunt à nobis superius disparsata) veneratione Eucharistiæ ad C H R I S T V M ipsum, non ad creaturam ullam, cultum referimus diuinum: Ideoq; quantumlibet Blaserones isti præ concutiandi libidine atq; impetu crepente medijs Idololatras, vel, sicut ipsi ludunt, artolatras hoc cultu nos esse, nō probabunt in æternum.

L V. D I C E N T C A L V I N I S T Æ, falsò ponio omnino quod C H R I S T V S D O M I N V S in Sacramento adgit præfens; donum enim C H R I S T I, non C H R I S T V M ipsum Sacramento contineri; proinde Idololatras nos esse, quod Donū (ve ait Calvinus) pro ipso Loco suprà citato. Datore veneremur. Probet id primum; ostendant si possunt, Datorēm hic non esse etiam Donum ipsum, quod religiosè colimus: Tunc demum fatebimur, nos esse Idololatras.

L VI. A V G V S T I N V S certè, cùm C H R I S T V S discipulis patrem porrigeret, dicens: *Hoc est corpus meum; eum ait suis se manibus mirabiliter portauisse. Ita, cùm illud dederit discipulis, quod manibus tenebat; idem ipse profecto & Dator & Donum fuit; quod proinde adorare Idololatria esse minime potes.* Verūm non defletam ab instituto meo, præsertim cùm sàpe sit à multis veritas præsentia C H R I S T I in Sacramento aduersus hos sacrilegos tam diuinij mysterij derisores confirmata.

Super Psal. 33.
Concione 1.

Vbi suprà.

L VII. AT SINE scriptura est (inquit Calvinus) hoc genus adorationis introductum. Primum, hoc ad probandum Idololatriam in ea veneratione inesse, nihil pertinet. Deinde, sive iam est & Catholicis demonstratum, non ideo aliquid esse rei sciendum, quod in scriptura non habeatur expressè. Neq; ego sane existimo, aduersarios posse rationem omnem falsarum religionis, quam suis in Synagogis seruant, in scripturis expressam ostendere.

L VIII. PRÆTEREA respondemus, scriptura nos imprimis, ut Eucharistiam veneremur, admoneri. Quo nam loco? Illis profecto omnibus, quibus DEVM infinitum adorare iubemur. Nisi forte aduersarij dubitant, CHRISTVM, quem adorare nos in Eu-

Sic D. Ambro. charistia profitemur, esse DEVM. Mitto, ex Patribus non deesse, lib.3. despiritu sancto c. 12. & qui locum illum: Adorate scilicet bellum pedum eius; ad huic Sacra-
D. August. su- menti cultum referant.

per Psal. 98.
a Vbi suprà.

L IX. AT enim scriptura (inquit quoq; Calvinus) quoties CHRISTI meminit, mentibus sursum erigi tubet, & ipsum in cælo querere sedentem in Patris dextra. Quid tum? Nunquid idcirco vetat adorare illum in alio loco? Quid? Cum iubentur ciues regem in sua maiestatis folio sedentem adorare; an propterea in cubiculo, in foro, in alijs locis suo est ille honore priuandus? Dicit Calvinus: Non est CHRISTVS in Sacramento. Vider igitur, nisi hic se recipiat, colorem per se habere nullum id, quod aduersus Eucharistia adorationem peculiariter urget, iuberi nos CHRISTVM ado-

Resert hoc suo rare addextram Patris confidentem. Sed quām sit suum illud per-
rum argumen- fugium sacrilegum, iam ante diximus.

tum magistro.

rū Herbradus L X. OBIICIVNT porrò Lutherani (quod & Calvinus atti-
in disputatio- git) Eucharistiam, ut sumatur, non ut colatur, institutam esse;

nedenoua re- proinde vanum esse & Idololatricum, illam diuino cultu afficere.

ligione, Thesi 43. & Caluin^o Respondemus: Neq; CHRISTVS natus est præcipue, ut adora-

udem insinuat retur sed ut redimeret genus humanum. Nihilominus à Beata

lib.4. vbi supr. Matth. 2. Virginē, & Magis, in stabulo; ab illuminato cæco extra Syna-

Iohan. 9. gogam; à Latrone in cruce; ab alijs alijs in locis religiosè est ado-

Lucæ 23. ratus.

LXI. SED

LXI. SED & Pater eternus quamvis alia præcipue de causa
(ut dictum est) filium suum miserit in mundum; tamen cum intro-
duceret illum in orbem terrarum, ad Angelos quidem dixit (ait A-
postolus) Et adorent eum omnes Angeli eius. Evidem si Luthe-
rani eos non honorant, qui ad se alia præcipue de causa, quam re
honorentur, veniunt; valde sunt crassi & inciviles: Quod si hos
quoque honorant, cur non etiam CHRISTVM, tametsi alia de
causa in primis in Sacramento ille se exhibeat? Nunquid Prin-
cipem, cum negoierum causa potissimum ad ciuitatem venit, nec
honore dignabuntur, nec intra mania consistere patientur, ubi pri-
mum negotia tractare (sicut est interdum necesse) intermittit?
Minime sane arbitror.

LXII. QUAE est igitur hec non impietas modo, sed etiam ru-
sticitas, CHRISTVM redemptorem nostrum, quoniā, ut nos spi-
ritualiter pascat, in Sacramento se summa charitate sufficit, ad pa-
tium duntaxat illum more pecudum velle tractare; non suo illum
in Sacramento honore dignari; non, nisi dum sumitur, velle ibi
agnoscere; non inuocare; non ad alios Diuinos ysus, quorum ad
pias mentes redundant fructus uberrimi, asseruare tantisper? A-
page hominum stupidissimorum impietas.

LXIII. INSANIVNT, inquit Cyrillus, qui aiunt, mysticam In Epistola ad
benedictionem non valere ad consecrationem, ut remaneant reli- Calosyrium.
quia eius benedictionis ad alterum diem, &c. Verum nos de exi-
stentia CHRISTI in hoc Sacramento citra illius ysum agere non
constituimus: Tantum haec attingere volumus, ut Lutherano-
rum insania circa huic Sacramenti cultum notaretur. Quae sane
vel ex eo magna est, quod, cum in ipso saltem ysu fateatur CHRIST-
V M hoc Sacramento contineri, ne tunc quidem illum venerari
volunt.

LXIV. SED OPPONET adhuc quispiam fortassis hoc mo-
do: Eucharistia ipsa CHRISTVS non est, sed CHRISTI potius
Sacramentum, adeoq; creatum quidpiam: Catholici Eucharistiam
adorare se proficiuntur: Sunt igitur Idololatrae. Respondemus:

*Ut venerari hominem album, & vestitum, non est venerari ipsum
per se albedinem, aut vestes, sed hominem affectum albedine & ve-
stibus contextum; sic Catholicos adorare Eucharistiam est, non ipsas
per se species Sacramenti, sed CHRISTVM illis mirabiliter con-
tentum adorare. Ita, nulla hic est Idolatria.*

Sessione 13.
Cap. 6.

L X V . H A N C esse Ecclesiae Catholicae in huius Sacramenti
cultu rationem, Concilij Tridentini Patres aperte declararunt,
cum ita cuncte inquiunt: *Si quis dixerit in sancto Eucharistia Sa-
cramento, CHRISTVM unigenitum DEI filium non esse cultu
Latiae, etiam exerno, adorandum; & eius adoratores esse Idolola-
tras, anathema sit. Exponunt illi nimis, quo sensu accipiendum*
*Capit. 5. eius sit, quod ante sic dixerant: Nullus itaq. dubitandi locus relin-
dem Sessionis. quitur, quin omnes CHRISTI fideles pro amore in Catholica Eccle-
sia semper recepero, Latiae cultum, qui vero DEO debetur, huius
sanctissimo Sacramento in veneratione exhibeant.*

CAPUT QVARTVM, PER INDE VANVM ESSE, QVOD HÆRETICI IACTANT, SAN- CTORVM CVLTVM IDOLO- laticum esse.

C O N C L V S I O L X V I .

In Disputatio-
ne de precatio-
ne Thesi 24.
& de noua Re-
ligione, Thesi
27. de Sancto-
rum inuoca-
tione Thesi 2.
& de dissensi-
nib. Ecclesiæ
Thesi 53. &
aliâs.

*S*EQVITVR ORDINE CVLTVS SANCTO-
rum; in quo proscindendo & tanquam Idololatrico da-
mnando aduersariorum est procacitas & petulantia mi-
rabilis. Sed nemo illorum hoc in genere est. HELLBRANDO
Tübingensi furiosior, nemo inceptor. Ita enim hoc argumentū (si-
c ut & alia oīa) tractat petulanter, ita verbose, importune, sine re,
sine probatione, sine iudicio, sola asseuerandi impotentia, & conui-
tiandi atq. mentiendi exercitatione (qua valet) fretus; ut non scri-
bere, aut disputare sibi, quemadmodum intelligentes homines &
docti

doctri solent; sed tanquam homuncio quipiam infamis, & bene potus conceptam iram vna cum crapula in medio foro exhalare debacchando videatur. Protrsus ut oporteat hominem istum esse vanissimum, qui dum haec latine scribit, nihil vereatur hominum, vel mediocriter eruditorum, levitatis sua atque inscitiae subire praedictia.

LXVII. D O C V I M V S evidenter supra Idololatriam comp. Capite prima. mitti nullomodo posse, si vel alterutrum decesset, que, necesse est, in illa coniungantur. Hoc est, si aut cultus, quem usurpas, non est Diuinus; aut certe si Diuinus est, cum tamen non impetriris creature, ut D E O tribui solet. Atqui à veneratione, qua Sanctos prosequuntur Catholici, non alterutrum istorum modo, sed planè virumque abest quam longissime.

LXVIII. N A M primum, quod ad cultum ipsum Sanctis tributum attinet, ille certe eiusmodi est, ut neque ex natura & condicione sua, neq; ex lege aut cōsuetudine, neq; ex mente, qua Catholici Sanctos colunt (quas tres dignoscendi cultus Diuini notas super numerarimus) censeri possit Diuinus. Efficiemus hoc perspicuum, si singula, que ad Sanctorum honorem conferri in Ecclesia solent, perspēxerimus.

LXIX. S A N C T O S OMNINO veneramur, cum aut ab his, ut apud D O M I N U M nobis suffragentur, perimus; aut ipsum etiam D E V M oramus, ut illorum quoque meritis adductus, nobis, quod optamus, impetrat; aut in illorum memoriam templo extruimus, vel Sacra facimus, vel statim dieb^o feriamur, quidpiamque illis promittimus; aut illorum/antimoniam & excellentiam admiramur, vel prædicamus, vel etiam officijs aliquibus testamur, ut genu flexione, ut percussione pectoris, alijsque huic generis actionibus externis.

LXX. I A M Q V O D, V T pro nobis D E O supplicant, exoramus eos, tantum abest, ut in Diuinam maiestatem solam id munus, quod ab ipsis perimus, conueniat, ut nihil sane magis ab illa dissideat. Nam, ut habere aliquem se superiorēm, sic etiam alteri tanquam

tanquam superiori supplicare (Quod ut sanctificantes; volamus) res est, que à Diuino numine abest quam longissime. Ita, genus hoc honoris, quod impendimus Sanctis (dum eorum intercessionem postulamus) cùm D E O repugnet, Diuinum esse non potest.

LXXI. SIMILI ratione liquet, neque cultum illum esse Diuinum, quem Sanctis tribuimus, hoc ipso, quòd D E V M, ut propter illorum etiam merita nobis opiculetur, obsecramus. Ita enim illos inferiores esse D E O, similiter profitemur: Quandoquidem merita conseruorum nostrorum nonnihil etiam nobis apud communem omnium D OM IN V M valere volumus.

LXXII. QVOD VERÒ in Sanctorum memoriam Catholici sempla exerunt, & Sacra faciunt, & feriatur, & ipsis aliquid promittunt (Si, quid nam ex hoc ad Santos pertineat, diligenter

Ita Augusti de inspicimus) nequaquam est cultus Diuinus. Namque (ut sepe templis docet alias est aduersariis responsum) & templo ipsa, & Sacra, & lib. 8. de ciuit. DSI. c. 27. & dc ferias ad D E V M tantummodo Catholici referunt; ad Santos ve- Sacris libr. 20. rò non templo, non Sacrificia, non ferias; sed in templis, Sacrificijs, contra Faustū, c. 21. ac eadem & ferijs peculiarem memoriam & venerationem ipsis congruen- ratio de ferijs tem. est.

LXXIII. IDEM EST D E promissionibus seu votis, qua Sanctis fieri dicuntur, existimandum: Illa nimurum, quatenus ad religionem & diuinum cultum pertinent, non referri ad Santos. Sed hoc honoris tantum ipsis Catholici tribuunt (cùm promittere seu vovere ipsis dicuntur) quod D E O vount ex illorum amore & reverentia; tanquam sit illis etiam (repose D E I amicis) id obsequiu Diini cultus placitum. Item testes illos esse volunt obligatio- nis, quae se D E O obstringunt. Denique illorum quasi auxiliis & intercessione freti, quod D E O promittunt, adimplere statuunt.

LXXIV. QVOD SI quis forte promittit quidpiam animo obli- gandi se, non D E O immediate, sed Sancto, ut excellenti creatu- ra, cui promissum opus puratur gratum esse futurum; ne tunc qui- dem is ad honorandum Sanctum Diuinum cultum usurpat: Non enim erit tunc ea promissio Diuinae religionis actus, sicut neq; est illa,

alla, qua, ut sit sepe, homo homini sese abstringit: Sederit potius virtutis alterius actio, nempe singularis obseruantia.

LXXXV. POSTREMO inter ea honoris officia, quae in Sanctos conferimus, numerabamus cum admirationem sive prædicationem illorum excellentiae & dignitatis, cum etiam eiusdem protestationem per ceremonias externas, ut genuflexionem, percussonem pectoris, &c. Hæc & id genus alia ex natura & condizione sua atq; etiā ex ysu & consuetudine satis constat, ad honorandas quoq; creaturas accommodata esse, & usurpari etiam solere; ut D. Augustinus rectè animaduertit. Proinde non possunt hæc officia ad Diuinum cultum pertinere, nisi ex animo procedat, quo velit quis de re, quam per illa veneratur, excitare opinionem soli DEO conuenientem; nam & ex hac etiam parte, docuimus suprà, Thesi. 13. honorem aliquem effici proprium religionis.

LXXXVI. IAM vero quod nos nequaquam eo animo ad Sanctos honorandos usurpemus officia dicta; cùm controversia hæc de animo ac voluntate interna sit, & quæ sunt in homine, nemo nouerit 1.ad Corint. 2. melius, quam spiritus hominis, qui in ipso est; probare aliter aduersarijs non possumus, quam lyncerè, ut facimus, id testando. Evididem magnam Sanctorum esse dignitatem, apud DEV M gratiam, facile agnoscimus, ac honorificis erga illos officijs libenter protestamur, pro Diis autem illos nequaquam vel agnoscimus: Vel honoramus; hoc est, non volumus ipsis opinionem Diuina maiestate dignam per cultum conciliare.

LXXXVII. HVIC nostræ confessionalicùm contentioſi hæretici fidem adhibere nolunt, primum faciunt pueriliter atq; stulte; cùm pleraq; officia ex his, quæ in Sanctos conferimus, sint eiusmodi, ut evidenter appareat, per illa nos protestari, Sanctos creaturas esse, quæ superiorem habeant DEV M, apud quem volumus illorum meritis ac precibus adiuuari. Deinde faciunt etiam inciviliter ac superbe, quod velint de nostro animo magis ac verius cognoscere, quam nos ipsi. Videlicet, quoniam ipsis mentiuntur sive numero, facile putant, alijs quoq; id artificium esse familiare.

LXXXVIII. SED AD REM. Cuiusdam virtutem in
tempore servit, ut etiam in causa nostra Dicimus,
sed hanc non est propter causam etiam in causa nostra
tum est propter causam teneat etiam Dicimus. Exinde
cuiusdam virtutem, quia etiam in causa nostra impetratur, non
est.

PROPOSITUS LXXXIX. AT Q U I E F E T N E R E C U M H E C S E N T I E M
sum etiam in causa nostra Dicimus etiam in causa nostra Dicimus
etiam in causa nostra Dicimus etiam in causa nostra
Dicimus etiam in causa nostra Dicimus etiam in causa nostra
cum dicitur omnes, minime agimus; sicut etiam in causa nostra
dicitur, et crederemus illud cum eis.

LXXX. VERISSEM V I G I U R I A G A R C , quod eis capitis
initio afflitas simas, in Sanctam Religionem vestram oram,
que in Idolatria non sunt conscientes, repetitur hoc est, nec
culum turpari Divinum, neq; illam creare nescib. Quoniam
trans se labores facientes ad am, utq; cum primis Ecclesiis inca-
rum velut Idolatriam inferant; neq; ad eis dicentes, quoniam
quid ignorantiam suam finit & maladicti fideles, segregate
probant.

LXXXI. PORRO EX DICTIS est consequens, adhuc
illam, qua Sanctis honorarem damus, proxime non pertinere ad vir-
tutem religiositatis, (sicut falso Calvinus affirmat) sed ad aliam
longe diueram, qua species quedam obseruante erga nationales
creatures sit. Quoniam non est negandum, quoniam erga virtutem
religiositatis erga D E U M , ut ad virtutem diuarum officiarum, sic etiam
Dogma est ad exhibendum Sanctis per obseruantium dictam binorem, induci
hunc. Augu-
stini ad item posimus.

LXXXII. ILLUD tantum iam dicimus, proxime, per signifi-
cationem obseruante virtutem, non per religionem exhiberi Sanctis
et diuinarum officiarum honorem. Ratio est aperta: Nam actus proprius virtu-
tis religionis Divinam gloriam fecit at proxime; hoc est, existima-
tionem conciliat Divina maiestati conuenientem, et idcirco ad

D E U M

D E V M tantummodo proximè pertinet: *Aetio vero, qua venerantur Santos, proximè seu immediate pro scopo habet, non gloriam Diuinam, sed eam, ut est dictum, existimationem, qua in creaturam excellentem quadrat; quamq[ue] proinde illi, non religio proximè, sed peculiaris obseruantia conciliat.*

LXXXIII. *HOC DISCRIMEN inter virtutemq[ue] cultum,* Ita D. August. **D E I**, scilicet, & Sanctorum, quod projectò longè maximum est, & distinguit lib. 10. deciu. Dei, **cum distinctionis gratia, cultum DEI, Latriā, Sanctorum vero, Duliam nominant.** Quas sane ratione illi, non differentiam verbalem tantum assignant, vix Calvinus & alij momi nugantur scurriliter; sed diuerso loquendi modo differentiam realem, ut dictum est, inter veramq[ue] colendi rationem significant, tantā, quantum exposuimus iam sane esse maximam, inter duas illas virtutes dictas, religionem nempē erga **D E V M**, & peculiarem erga creaturas praestantes obseruantiam.

LXXXIV. *I P S I P O T I V S aduersarij in verbis harent pueriliter, sive re, sive iudicio: Cum ex eo, quod Dulia commune vocabulum quoq[ue] sit, ad significandum quemcumq[ue] cultum seruitutem, adeoq[ue] etiam illam, qua D E O debita est; colligi illico volunt cultum Sanctorum, quoniam nos illum Duliam appellamus, Diuinum esse, seruitutemq[ue] habere D E O debitam. Quasi vero nequaquam interdum uno & eodem communi vocabulores diversissimae significari.*

LXXXV. *HONOR certè par i ratione vocabulum commune etiam est, quod proinde significat interdum cultum Diuinum: Patet ex illo: Soli D E O honor & gloria. Nunquid propterea concludent aduersarij, filium, cum quartum implet decalogi preceptum, & dicitum suo parenti tribuit honorem, Diuinum ipsi cultū exhibere, adeoq[ue] Idololatram esse? Quid? Nonne, Seruitus, latine, perinde ac Dulia Graecè, vocabulu cōmune est ad significādā etiam seruitutem D E O debitā? Est plāne. Nam & alicubi recte dicitur: D O M I N U M D E V M tuum adorabis, & illi solis seruires.*

^a Italuderevidetur Heerbrādus in disputatione de precatione vbi supra: præsertim Thesi. 44. & de iuuocati. Sanct. Thesi. 21. & 22. & Caluin^o quoque loco citato.

1.ad Tim. i.

Quid ergo? Colligentne propterea bene aduersarij, non posse famulum hero seruire suo, quin seruitutem illi seruiat Diuinam, adeoque committat Idololatriam?

LXXXVI. *Q V O D S I Latinis hisce vocabulis intelligunt significari posse honorem & seruitutem, tum Diuinam, tum etiam illam re ipsa longe diuersam, quæ sine Idololatria possit impendi creaturis: Cur sunt tam crassi, ut non etiam idem capiant de Greco illo vocabulo Dulia; dato quod ipsum quoque vim habeat ad significandum honorem seruitutemque Deo debitam? Ineptie sunt istæ plusquam pueriles. Et tamen hic locus est, in quo vel maxime huiusmodi homines, cæci, vaniloqui, in tenebris palpantes, exultant, nugantur, & ludunt planè stolidè.*

Libr. I. cap. 12. LXXXVII. *E S T I L L A etiam Caluini insignis vel hallucinatio vel fraus, quod, ut ne per differentiam realem cultus Dei & Sanctorum, expedire se ab Idololatriæ crimine Catholici videantur somniar, aliquid de honore diuino detrahi & transferri ad Sanctos; quamvis ipsis honor tribuatur, qui re ipsa non sit in se Diuinus: Hoc ipso, inquit, quod per religionem illis eiusmodi honor, quicunque tandem sit, exhibetur.*

Apocal. 19. LXXXVIII. *A T Q U E hanc caussam dicit, cur Angelus prohibuerit Ioannem, ne se veneraretur: Tametsi Ioannes (inquit Caluinus) non fuerit tam amens, ut voluerit Angelo tribuere honorem Deo debitum. Ideo etiam ait tentantem Diabolum à CHRISTO D. fuisse repulsum; tametsi ille non petiuerit honorem Latriae. Deniq; in eadem caussam refert, quod D. Petrus repudiauit honorem oblatum à Cornelio; tametsi hic, inquit, non voluerit illum venerari, ut DEV M.*

Matt. 4. Acto. 10. Thesi. 85. 84. LXXXIX. *H A N C C A L V I N I commentationem false principio niti, ex his, quæ paulò superius dicta sunt, appareat: Exposuimus enim, quemadmodū honor Sanctis non per virtutē religionis proximè, ut hic Caluinus autumat, sed per aliam longe diuersam exhibetur. Quanquam si maximè una eademque religionis virtute aliud Deo, aliud Sandi honorem tribueremus, non equidem satis*

satis intelligo, quidnam idecirco de Divina honore deerrabatur, ut
fingit Caluinus. Ut enim absqueulla Diuinæ maiestatis iniuria,
eadem virtute charitatis, & D E V M diligimus, & suo etiam gradu
proximum; sic potuisse una & eadem virtus citra ullam Diuni
numinis iniuriam suum D E O honorem integrum reddere, & suum
etiam Sanctis, alijsive rationalibus crevurus.

X C. N V N C verò cùm ne ita quidem res sese habeat, sed alia,
valiximus, virtus sit religio, qua D E O cultum affert, alia, singu-
laris obseruantia, qua Sanctos honorat; omnino vanum est, quod
Caluinus imaginatur, aliquid destrahide Diuino honore & trans-
ferri ad Sanctos, et iāsi honore illi afficiantur re ipsa minime Diuni-
no. Et què vanum & inauditum est prorsus, quod idē ait, propter
ea Ioannem ab Angelo, ne se adoraret, esse prohibitum, quia vellat
illi honorem alium quām Diuinum exhibere.

X C I. ALITER SANE Augustinus explanans hunc locum: Question. 61.
Nec moueat, inquit, quòd in quadam Scriptura prohibet Angelus, ^{super Genes.}
hominem adorare se, & admonet, ut D O M I N V S potius adoretur:
Talis enim apparuerat Angelus, ut pro D E O posset adorari; &
ideo fuerat corrigendus adorator. Hac diuinus Augustinus: Qui
profectò causam reddit satis probabilem, cur (quicquid Caluinus
ludat) potuerit Ioannes, citra ullam amenitatem, honorem Angelo
exhibere velle Diuinum.

X C II. AC similem quoq; honorem voluisse Cornelium Petro
tribuere; illa eiusdem Petri verba, id, ne faceret, inhibentis, sa-
ris ostendunt: Surge, & ego ipse homo sum, &c. Similiter cùm C H R I - Actorum 10.
S T V S D O M I N V S tentatori opponit sententiā illā: D O M I N V M
D E V M tuum adorabis, & illi soli seruies; satis appetet, illum,
(quocunq; tandem honoris nomine ysus fuerit, cùm à C H R I S T O,
ut adoraret se, petijit) honorem affectasse Diuinum. Inanis igitur
Caluini Phantasia est, committi posse Idololatriam, ac de hono-
re D E I deerabis, et ipsi Sanctis Diuinus cultus non tribuatur.

X C III. S E D N V N C RELICTO Caluino, argumentum DeInuocatio-
Herbrandi, magnum scilicet, audiamus, quo is necessario conclu- ne Sanctorum
Thesi 18. & 19.

diputat, nos pro Diis habere Sanctos & colere; ac proinde velimus nolimus esse Idololatras. Verba illius sunt hæc: *Is qui dicit;*

Deutoro. 6.

Psalм. 49.

Roman. 10.

D O M I N V M D E V M tuum adorabis, & illi soli seruies, etiam dicit: *Inuoca me in die tribulationis.* Quomodo autem inuocabunt in quem non crediderunt? *Vnde NECESSARIO* (inquit) consequitur, Papistas non in solum unum **D E V M**, sed etiam in Sanctos, quos inuocant, credere: *Et sic re vera innumeram eos sibi fabricari Deorum, Dearumq; turbam.* *Et hanc ratione* (inquit) non uno tantum modo, sed dupliciter Idololatræ fient. Papistæ secundum Apostolum Paulum: uno modo, quod inuocant Diuos; altero, quod etiam pronuntiat, eos credere in illos, quos inuocant.

X C I V . *FIERI NE potes;* ut homo, qui sic ratiocinatur, homo sit? Dolendum est profecto, quod his similibusque nugis Tenebriones isti seducant corda innocentium. *Quis non viderit, manifestam esse in argumento fallaciam propter acceptationem diuersam verbi, IN VOCARE?* **D E V S** inuocari se iubet, ut summum **D O M I N V M**, & creatorem rerum omnium, cuius sit virtute propria, ab omni tribulatione & æratura liberare: *Apostolus quoque, cum negat posse inuocari eum, in quem non creditur, de eodem inuocationis genere agit prorsus:* Nam cum illa recitatasset ex Iohannesententiam: *Omnis, qui inuocat nomen D O M I N I , saluus erit; continuò subiecit:* *Quomodo ergo inuocabunt, in quem non crediderunt?*

Iohelis 2.

X C V . *I AM* vero, cum nos ea ratione Sanctos minimè inuocemus; sed tantum ab ijs petamus, ut pro nobis apud **D E V M**, suum & nostrum **D O M I N V M** intercedant; non modò non necessario, (ut despit Heerbrandus) sed ne apparenter quidem sequitur, tribuere nos Sanctis, quod est **D E I** proprium, credere eue in illos, cum ipsos inuocamus. *Quin potius sequitur omnino contrarium;* quandoquidem (ut supra explicimus) eiusodi inuocatione in primis protestamur, illos superiorem habere **D E V M**, apud quem, suis precibus ut nobis suffragentur, oramus.

X C VI . F A -

XCVI. *FACIO fortassis imprudenter, quod puerili admodum argumento respondeo; sed cùm Heerbrandus non solum puer sensibus ad argumentandum sit, sed malitia etiam atque arte ad decipiendum granabis, non putavi prorsus esse silendum; maximè quòd mirificè sibi eo argumento videtur homo rudis complacuisse. Noui verò, quām ille hic habebit in promptu calumniam. Dicet, nos, cùm inuocamus Sanctos, non (sicut dicimus) preces eorum tantum, ac intercessionem petere; sed ab ipsis tanquam à Dijs planè Ethnico-rum more sperare subfidiū; quasi habeant illi inter se (nostra sententia) procurationem aut prouidentiam variarum rerum distributam.*

Ita fingit in
Disputati. de
nouareligion.
Thesi 27. & de
inuocatione
Sanctorum,
Thesi 44. &
ibi.

XCVII. *RESPONSVM verò nostrum, ut breuissimum, sic etiam verissimum es, Heerbrandum, cùm ita de Catholicorum animo pronuntiat, mentiri splendide. Habent quidem singularem in eo Catholicī deuotionem (euentu sāpe atque utilitate Diuinitus probatam) ut pro diuersis beneficijs à D E O impetrant, diuersorum intercessionem Sanctorum implorent: Tametsi neq; ignorant, posse etiam illorum quēuis, quiduis à D O M I N O, modo fieri id exdiat, obtinere: Quòd verò à Sanctis ipsis veluti à Dijs sperent illas quæ desiderant beneficia, fabula es Heerbrandi, & similius nungatorum.*

XCVIII. *AT interdum precatiuncula reperiuntur, quibus ita Sanctos exorant Catholicī, ut ab his hoc aut illud sibi concedi absolute petant. Dicat Heerbrandus, eiusq; Socij, qui tanta diligentia hinc inde similes precandi formulas in obsoletis & corrotis voluminibus venantur, cur illis magis, quām alijs mouentur quæ sunt planiores & frequentiores apud Catholicos, & eum redditum sensum, ut omnis omnino peruersi Sanctorum cultus suspicione remoueant? Cur non etiam attendunt ad illam inuocandi D E V M & Sanctos rationem disparem, quæ es in litanij, Pater de cœlis D E V S; Fili Redemptor mundi D E V S; Spiritus sancte D E V S; Sancta Trinitas, ynus D E V S, MISERERE nobis: Sancta M A RIA, &c. ORA pro nobis?*

XCIX. SANE

XCI X. SANE si quid candoris & probitatis in aduersariis reliquum esset, ex hac communi & probata Ecclesie ad invocandos Santos forma, alias, si que fortasse reperiuntur obscuriores, bene fuissent interpretati; intellecti essentque cum Sancto dicuntur: Fac; aut: Concede; sensum esse: Effice precibus & intercessione apud D E V M tua. Sed quodnam sit istorum studium, constat. Videlicet aliud agunt nihil, quam ut quoquo modo & quacunq; item conscientia possint interficere aliquid aduersus Catholicos commentari.

In disputatio-
ne de preca-
tione. Thesis
56.

C. QVO IN GENERE notabilis etiam illa est Herbrandi curiositas; quod nugatur Catholicos alia alijs Sanctis animalia velut Diis ethnicorum more sacrificare. Ita enim vir bonus & simul egregie mendax interpretatur simplices ac pios fidelium animos, cum interdum illi ob Sanctorum reverentiam, beneficiorumque ab ipsis per intercessionem acceptorum memoriam, sunt in Ecclesiarum ministros eiusmodi rerum oblationibus munifici. Carterum de Herbrandi quidem ineptis hoc in genere hactenus: Nam quae ad Sanctorum venerationem ab Idololatria vendicandam attinebant, ea ferè videmur iam attigitse.

CAPUT QUINTVM, SACRARVM VENERATIO- NEM IMAGINVM ET RELIQUIARVM AB IDOLOLATRIA LONGIS- simè abesse.

CONCLUSIO CI.

RE LIQVVM EST, VT ILLAM QVOQVE AD-
uersariorum calumniam depellamus, qua sanctorum
imaginum & reliquiarum venerationem Idololatri-
cam faciunt. Quanquam est sane iam pridem in Ecclesia sic ex-
In 7. Synodo generali, id est
Nicena 2. plicatus hic locus, ut mirum sit, si non pudere istos, cum aduersus Catholicos hac in causa repetunt veterum haeticorum, non dico
argu-

argumenta, sed ut septima Synodus ait, ludibria plane puerilia, Canone 9.
 qua sunt iam olim luculenter refutata. Sed quoniam illi pergunt
 esse inepti, & quæ in scripturis aduersus gentium idola extant te-
 stimonia, ea contra imaginum in Ecclesia usum perinde iactant
 hodie miseri confidenter, ac si nihil unquam à Catholicis esset re-
 sponsum; pertinet etiam ad institutum nostrum breuiter ostendere
 nullam esse hoc in genere Idolatriam. Ac distinctionis gratia di-
 cemus primò de *Imaginibus*, deinde de *Reliquijs*.

C II. *I*GIT VR QVOD attinet ad imagines, quoniam hoc loco
 vel maxime cupio esse perspicuum, placet viri hac ratione: Idolola-
 tria tunc admittitur, cum & Diuinus cultus usurpatur, & exhi-
 betur creaturæ eo modo, quo debuit exhiberi DEO: Sed cum ima-
 gines Catholicæ venerantur, nunquam coniungunt hac duo, sic vi-
 delicet, ut & cultum Diuinum usurpent, & illū, qua ratione DEO
 exhiberidebet, tribuant creature; hoc est ipsi imaginibus secun-
 dum se: nunquam igitur illi eiusmodi veneratione admittunt Idol-
 atriam.

C III. *H*VI VS rationis conclusio cum sit plana, & prior
 quoque propositio in primo capite declarata, & sèpius etiam in
 alijs repetita; illud est nunc solum explicandum & confirman-
 dum, quod in propositione altera sumpmisimus: Videlicet in ve-
 neratione imaginum nunquam Catholicos illa duo coniungere, ve
 & Diuinum usurpent cultum, & illam tribuant creature, sicut
 DEO.

C III I. *E*ST autem hoc in veneratione imaginum Sanctorum, clarissimum. Nam, ut ad Sanctos ipsos venerandos Ca-
 tholici non usurpan cultum Diuinum; sic neque, ad eorum ima-
 gines honorandas. Has enim (ut statim patet magis) vene-
 rantur illi relative; eodem cultus genere quo ipsos, quorum sunt
 imagines.

C V. *I*N VENERATIONE porro CHRISTI imaginum adeoque
 etiam crucis; tametsi idem cultus, quo honoratur CHRISTUS
 ipse, hoc est Diuinus, usurpetur; At non illum tameneius imagi-
 nibus

30 D I S P V T A T I O D E
nibus eadem ratione tribuere dicimur, qua est ipsi, nempe C H R I -
S T O D E O ac D O M I N O nostro tribuendus. Quo fit, ut hęc etiam
desit alterum ē duobus illis, quae, ut assumpsumus, sunt ad Idolola-
triam omnino necessaria.

C VI. I N T E L L I G E R E namq; hoc loco in primis oportet, gene-
ratim loquendo, rationem, qua honorare dicimur imagi-
nes, longè diuersissimam esse ab ea ratione, qua hono-
ramus res alias; hoc est, D E V M , Santos, alios homines.
Hos enim, ut absolute secundum se ipsos, sine relatione, ad aliud,
contemplamur; sic etiam honorare dicimur, quatenus per ho-
noris officium de ipsis volumus (iuxta dicta in primo capite)
excitare opinionem eam, quae in cuiusq; excellentiam conue-
niat: Imagines verò, quemadmodum ad aliud quidpiam cogita-
tione referimus; sic eatenus honorare dicimur, quatenus coram
illis actionem aliquam exercemus honorificam, per quam exci-
tare volumus opinionem excellentem, non de ipsis quidem, sed
de ipsis tantum, ad quae ipsa referuntur, quorumq; loco & vice sunt
quodammodo.

C VII. I T A Q U E , quod verissime dici solet, eodem officij
atq; honoris genere, eodemq; animi motu, (hoc est, eadem volunta-
te excitandi opinionem excellentem) honorari rem ipsam eiusq;
imaginem; hoc sic accipiendum est, ut intelligamus nihilominus,
per illud idem honoris officium, per illum ipsum animi motum di-
uersissima ratione & consideratione, ut est dictum, honorare nos
rem ipsam & imaginem eius.

C VIII. S I C prorsus, ut cùm dicimur per officium ali-
quod & animi motum exhibere honorem prototypo, illud
huic orationi subsit; simpliciter velle nos ipsius prototypi præ-
stantiam profiteri, adeoq; per id officium excitare de illo opinio-
nem excellentem: Cùm verò per idem officium & motum animi
dicimur honorem quoq; exhibere imagini, verbo illi, exhibere, hoc
subsit; nos prototypum ex imagine cogitantes, coram ipsaq; actione
honorificam, perinde, ac si prototypum similiter esset præsens,

ex-

exercentes, velle prototypi duntaxat excellentiam protestari, adeoque de ipso excitare opinionem excellentem, non de ipsa imagine.

CIX. ETENIM, siue de imagine consideres, quod ex auro, aut ligno, aliave materia constet; siue quod sit figura atq; coloribus distincta; siue quidvis aliud, quod in imaginem vere conueniat; semper reperies, illam, ut istarum confederationum omnium obiectum est, rem esse eiusmodi, in quam minimè competit excellentia ac dignitas, quam veneratione protestaris. Quapropter venerationis motum, quiescit ad prototypū, ad imaginem quoq; pertinere, ut diximus, est; sic prototypum coram illius imagine, velut ipsius secundum representationem vicaria, honorari, ac si illud perinde praefens adesset.

CX. HOC EST planè, quod Orthodoxi doctores volunt, cum dicunt, imagines non, nisi relatiuè, honorari; &, honorem, qui datur ipsis, ad prototypum referri; &, non ipsas secundum sc̄; sed perip̄as, ac in ipsis, honore affici rem repräsentatā. Ac perspicue hoc ipsum declarant septimæ Synodi patres, cum ita inquiunt: Imagines colimus, non in materia aut in coloribus honorem cōstituentes, sed per hoc, officium nostrum, quod ipsis, quorum typum imagines gestant, debemus, impertientes. Cum sciamus, secundum Basili⁹ Magni sententiam, quod imagini honor exhibitus, ad ipsum prototypum referatur. Atq; hoc ipsum postea aliquoties illi repetunt, & sanctorum patrum etiam autoritate confirmant.

CXI. SED & Concilij Tridentini Patres earatione prorsus, Sessione 25. quanos diximus, exponunt, honorem imaginibus exhiberi. Nam postquam statuunt, venerationem illis esse impariendam, subiiciunt: Non quod credatur inesse aliqua in ijs Diuinitas vel virtus, &c. sed quoniam honor, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa; ita, ut per imagines (inquiunt) quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, CHRISTVM adoremus, & Sanctos, quarum illa similitudinem gerunt, veneremur.

CXII. *DICET FORTE aliquis: Si venerari imaginem est, prototypum ipsum venerari; honor igitur nequaquam imagini exhibetur, nec verè dicitur ipsa honorari; sed prototypum tantummodo coram illa.* Respondemus inde solum consequi, quod anteā docuimus, videlicet non eadem ratione dici nos honorare imaginem, qua ipsum prototypum, in quo uno animum figimus, cuius duntaxat præstantiam ac dignitatem veneratione protestamur. At honoratur verè imago nihilominus modo suo, eo videlicet, quo honorari censentur ea res, quæ non nisi propter aliud honorantur.

CXIII. *ADIVNGAMVS exempla. Qui regis legatum loco regis honorant; et si honorem omnem referant ad ipsum regem; at verisimile tamen dicuntur censenturque legatum honore regio afficerē: Solum propterea, quod non secus honore rex coram legato est habitus, ac si ipse præsens, quemadmodum legatus adfuissest. Pari ratione, qui principis literas hoc ipso, quod principis sunt, honoris caussa osculantur, honorare illas dicuntur; tametsi hoc totum quidquid est ceremonia ad principem ipsum pertineat. Sic etiam cum librum sacrum reuerenter tractamus, non ad ipsum codicem sed ad cœlestem doctrinam in eo expressam attendimus: Et tamen reuereri librum dicimur.*

CXIV. *E A D E M igitur ratione prorsus, quoniam imagines nos ad aliud similiter referimus; idcirco et si non eas ita honoramus, ut prototypa, ad quæ illæ pertinent, sic videlicet, ut in ipsis sistamus, earumque præstantiam protestemur; at honorare illas tamen verè censemur alia ratione, dum videlicet prototypum coram ipsis, non secus, ac si præsens adesse, veneramur.*

CXV. *EX QVO INTELLIGITVR, quid caussæ sit, cur patres aliqui, quando sacrarum imaginum usum aduersus eos haereticos defendunt, qui iam olim, ut Idololatricum illum, impie reiecerunt, modò affirment, modò negent, imagines honorari; idque interdum in eodem sermone. Negant videlicet honorari illas ea ratione, qua prototypum; diuersa, concedunt.*

CXVI. SIC VT

CXVI. *SIC V T tu (inquit Leontius Episcopus Neapoleos Cypri, aduersus Iudeos imaginum caussam agens) adoras librum legis, non naturam membranarum, aut atramenti adorans, sed verba DEI, quae in illo continentur: Sic & ego imaginem CHRISTI adorans non lignorum aut colorum naturam adoro, absit: sed in animatum characterem CHRISTI; hunc enim cum habeam, per ipsum, CHRISTVM tenere & adorare mihi video. Senus est: Non adoro quidem imaginem secundum seipsum, qua nihil aliud est, quam colores & lignum, &c. sic ut figam animum in ipsa: Sed adoro eamen imaginem seu inanimatum characterem CHRISTI, alia ratione; hoc ipso videlicet, quod adoro ipsum CHRISTVM, quem per imaginem representatum tenere & adorare coram praesentem mihi video.*

CXVII. *HVC etiam illud eiusdem Leontij elegans exemplum spectat: Quemadmodum Jacob, inquit, accipiens a filiis suis vestem, ubi supra sanguine conspersam, Ioseph, cum lachrymis eam oscularus est (ita enim Leontius probabiliter suspicatur) suisq; oculis circumposuit, non ipsam vestem diligendo aut honorando hoc fecit, sed per eam arbitratus est se Ioseph osculari & habere in manibus: Sic & Christiani omnes imaginem CHRISTI, aut Apostoli aut Martyris in manibus tenentes, nostraq; carne osculantes, animo videmur nobis ipsum CHRISTVM, aut Martyrem amplecti.*

CXVIII. *SIC quoque accipiendum est, quod Epiphanius pro septima Synodo in hunc modum inquit: Cognouimus DEV M esse spiritum, & qui adorant eum, in spiritu & veritate id facere debere, & que secundum fidem est, adorationem & cultum, illi soli (ut pote omnium DEO in Trinitate laudato) offerendum. Non enim Christiani adorationem in spiritu & veritate imaginibus exhibuerunt, neque etiam Diuinam crucis effigie, &c. Nam cum Diuinam crucis effigiem & venerandas imagines amore & desiderio complectimur, ad ipsum prototypum respicimus.*

CXIX. *QVO sane loco Epiphanius non negat in veneratione imaginum CHRISTI Diuinum usurpari cultum (Negaret enim*

Libro 5. Apologia pro Christianis contra Iudeos, ut refertur in 7. Syndico, actione

Sicut videre est actione 6. eiusdem Concilij, Tomo 4.

tunc, quod paſſim in eādem ſynodo inculcatur, eundem illum honorem, qui imaginibus CHRISTI datur, ad CHRISTVM iſum referris, quem proinde honorem cōſtat eſſe Diuinum) ſed tantum negat dari illum ea ratione imaginibus, qua datur CHRISTO, ſcili-
cet, ut per illum iſius imaginis dignitatem protestemur.

In septima Syn CXX. AC eundem omnino habet ſenſum, quod Tarafius Pa-
triarcha Constantinopolitanus ex ſua & aliorum patrum ſententia,
Legatis Pont. Adriani, huius nominis primi, ita rerepofit: Nos
patrum praeceptis imbuti, ſic cōfeſſi ſumus & conſitemur, cōcorda-
mus, & vim literarum lectorum (Adriani Papæ pro imaginibus)
conſtammas, & imaginum picturas ſecundūm priſcam patrum
traditionem recipimus, & has deſiderio noſtro adoramus: Sed aper-
tis (inquit) verbiſ teſtamur, nos duntaxat in unum DEV M verū,
Latrīam, hoc eſt, cultrum & fidem noſtrām reſerre & reponere.

CXXI. DECLARAT ille nimirum hiſ poſtremiſ verbiſ
quomodo Latrīa eti in CHRISTI imaginū veneratiōne usurpe-
tur (neq; enim hoc negare intendit) at nunquā in imaginibus iſipſis
defigatur, ſed ad iſipſum pertineat CHRISTVM, verum DEV M.

CXXII. AD PROPOSITVM igiur ut redemus: Cum ex hiſ
conſtet ſatis, alia ratione (uti ſaþe diximus) honorem imaginibus
dari, & alia prototypo, & rebus alijs, quæ abſolute & ſecundūm ſe
honorantur; (è quorum numero in primis eſt DEV S,) per ſpicuum
eſt id, quod ſumpſimus explicandum, videlicet, cultū, qui in CHRISTI
imaginū veneratiōne uſurpatur, nō ſic illis impendi, ut DEO;
ac proinde honorandi eiuscēmodi imaginibus nullo modo admitti
Idololatria; ac multo etiam minūs venerandi aliorum imaginibus
Sanctorum; ſiquidē in harum veneratiōne nec cultus quidem,
qui uſurpatur, eſt Diuinus.

CXXIII. QVIBVS ITA explicatis, facile quoq; intelligetur, in
S. reliquiarū veneratiōne (quod propoſuimus pterea explicandū)
omnino nihil eſſe Idololatria. Nam dupliciter illas honorare dicī
poſſumus; primo, quia reuerenter ipsas per ſe trahamus, & cuſtodiu-
mus, & ſuſpiciamus, &c. eò quōd Sanctorū hominū, qui viua membra

CHRI-

CHRISTI, & Spiritus sancti templum fuerunt; aut corpora sunt, aut corpora certe attigerunt, aut etiam extiterunt partes. Secundo veneramur illas etiam relatiue, eodem culeus genere, quo illos, quorum sunt reliquia; cum videlicet ad eam praesentia, in illos animu[m] int[er]dim[us], adeoq[ue] cultu[m] oem coram reliquijs usurpatu[m] ad ipsos referimus.

CXVIIII. IN priori reliquias honorandi modo, cum nihil omnino Diuinum sit, satis constat Idololatriam esse non posse. Posteriori verò modo, cum reliquiae relatiue etiā, ut imagines, (quāvis fundamentū relationis non idē penitus servatib[us]) colantur; non magis potest admitti Idololatria, quam venerādis imaginibus. Primum enim, ut honor, quo Sanctorum imagines veneramur, Diuinus non est, sed ille idē, quo Sanctos ipsos, sic etiam neq[ue]is, quo relatiue etiā veneramur eorundem reliquias.

CXXV. PRÆTEREA, et si ad honorandum relatiue lignum crucis, cui CHRISTVS affixus est, & si quid aliud est reliquum, quod peculiari ratione ad CHRISTVM pertinuit, Latriam usurpemus; illam tamen non ad ipsum lignum similesue CHRISTI reliquias secundum se, sed ad CHRISTVM ipsum, verum DEVM referimus; quemadmodum etiam illam, quam in veneratione eiusdem CHRISTI imaginum assumimus. Quare ijsdem prorsus rationibus, quibus supra ostendimus, in Sanctorum, aut etiam CHRISTI cultu imaginum nullam esse Idololatriā, efficitur etiam neq[ue]is, esse in veneratione reliquiarum Sanctorum, vel etiam CHRISTI, relativa.

CXVI. HIS ITA de cultu reliquiarum & imaginum pro instituto nostro constitutis, supereft, ut breuiter nunc videamus, quid habent aduersarij, quod, ut nos in hac etiam parte Idololatras faciant, opponant. Ceterum nimurum verberant inanissime sententijs illis: Non facies tibi sculptile, neq[ue] omnem similitudinem, quae est Exod. 20. in calo, & quae in terra deorsum, & eoru[m], quae sunt in aquis sub terra, non adorabis ea, neq[ue] coles. Ac iterum: Non facies tibi idolum, &c. Lcui. 26. Et: Mutauerunt gloria incorruptibilis DEI in similitudine imaginis corruptibilis hominis, & coluerunt, & seruierunt magis creaturae, quam creatori.

CXVII. RE-

CXXVII. **R E S P O N S V M** verò à Catholicis sape est (quod hactenus ab hereticis nullis refutari potuit) his & similibus scripturæ locis earum duntacat imaginum cultum prohiberi ac reiici, quæ aut per se ipsæ Diuinis afficiantur honoribus, aut per quas creaturæ aliae, tanquam Dij, colantur. Quare cum demonstrauerimus, Catholicos istorum neutrum venerandis imaginibus committere; non ad illos eiusmodi scripturarum loca pertinent, sed ad Idololatras gentiles, quos suprà in secundo huius Disputationis capite, commemorauimus veroque modo impie fuisse simulachris abusos.

Super Psalmū C X V I I I . **E T** ad eosdem etiam spectat plane, quod D. Augustinus concio. 2. finis disputat, a quæ impios & Idololatras fuisse eos, qui Diuinum cultum imaginibus ipsis secundum se, aut ob inhabitantem dæmonem tribuebant, & qui eum per simulachra referebant ad creaturas, quas falso Deos esse arbitrabantur. Itaque mirum est tam a Lib. I. Instit. perficitæ frontis fuisse Caluinum^a, & qui ab hoc nō pauca mutuari videatur, Heerbrandum^b, quod non sunt veriti hunc August. locum nobis opponere, quasi nos cum imaginum cultum ad prototypum referimus, omnino faciamus idem, quod illi Idololatre, aduersus quos hic agit Augustinus.

CXXIX. **D I S C R I M E N** INTER nos & illos est longè maximum. Primo quoniam non alium illi cultum in adoratione villarum imaginum usurpabant nisi Diuinum: Nos cum imagines veneramur Sanctorum, cultu utimur, non Diuno, sed eo qui competit præstantibus creaturis: Eoque cum longius ab Idolatria distamus. Deinde illi cultum Diuinum, quem usurpabant, tam si non referrent ad ipsam imaginem secundum se; at referebant tam ad aliam creaturam per imaginem representatam, videlicet, ad terram, vel ad mare, vel ad ignem, vel ad aërem, &c. Sicut illic aperte narrat Augustinus. (quod isti boni viri, malitiosè, more suo, ac fraudulenter facuerunt) Nos verò cum in veneratione aliquarum imaginum, nempe CHRISTI, Diuno utimur cultu, nō ad creaturam aliquam, sed ad CHRISTVM DEVUM ac DOMINUM no-

NVM nostrum eiusmodi cultum referimus. Ita, nihilominino ad nos pertinet ille locus Augustini.

CXXX. SEQVITVR ALTERA Caluini fraus non minor. Libr. i. c. ii.
Is quoniam magno in primis desiderio tenebatur conuincendi nos esse, in imaginum cultu, gentilium similes, commentitium & in audiūm ante a. Idololatriæ genus fingit olim in ysu fuisse: illud est quod fuerint homines per visibile signum venerati DEV M ipsum verum. Itaq; et si nos affirmemus cultum CHRISTI imaginum ad ipsum DEV M, hoc est, CHRISTVM referri, nihilominus vult nos Idololatras haberí.

CXXXI. SIVE DEV M, inquit, siue creaturam tibi in simulachro representes, ybi veneratione aliqua prosterneris, superstitione aliqua fascinatus es. Et paulò post: Neq; inter est, ait, idolum ne simpliciter homines colant, an DEV M in idolo; hac semper Idololatria est, cum idolo qualicunq; colore exhibentur Diuini honores. Deniq; Catholicorum excusationem reijcens sic dicit: Non vocamus, inquietant, idola nostros Deos: Neq; Iudei aut gentiles olim vocabant; & tamen Prophetæ passim illis fornicationem cum ligno aut lapide exprobare non desinebant. Tantum propter ea, quæ quotidie ab his fiunt, qui Christiani haberi volunt, nempe quod DEV M in ligno aut lapide carnaliter venerabantur.

CXXXII. HOC LOCO tam multa peccata Caluinus, (credo ex malitia magis, quam ex ignorantia) tam lubricus est, ac male coheret, ut verba ipsa illius recitanda fuerint, ne cui fortassis affigere ipsi videremur absurdia, quæ nō dixit. Age verò illius sententiæ executiam. Primum, Idololatriæ verā, neq; fuisse ymquā nec esse posse, nisicūm Diuinū cultū DE O subtrahitur, & in creaturā sic confertur, ut debet cōferrī DE O, satis est à nobis suprà declaratū. Ita, quod Caluinus ait, Idololatriam etiam esse conferre Diuinum cultum, non imaginis secundūm se, sed ipsi DE O per imaginem representato, vanū est, & perinde absurdū, ac si quis diceret, esse iniustitiā reddere alicui quod est suū. Nā, ut hoc potius iustitia est, sic reddere DE O Diuinum cultū est verare religio, quæ ab est semper ab Idololatria longissimè.

F CXXXIII. DE-

Sectione 9. ilius capit. 1.

CXXXII. DEINDE, si eo ipso Idololatriæ sumas, quod DEO per creaturam repræsentato cultum tribuumus, nemo vñquam DEV M adorare potuit, vel poterit sine scelere Idololatriæ. Oportet enim illū per notitiam, quam intellectus de ipso format, repræsentari atq; obijci, vt ipsum quis animo veneretur. Quæ notitia similitudo quedam creatuæ, & quasi effigies DEI cogitati est. Quod si ab q; Idololatria possimus venerari DEV M, per hanc intellectus imaginem repræsentatum, cur non etiam per alias?

CXXXIII. IAM QVOD Caluinus præterea ait, neq; gentiles neq; Iudeos olim vocauisse Idolos suos Deos, sed propterea tantum fuisse repræhenso, quod DEV M in imagine venerarentur, mendacium est, quod nullo negocio, cum ex scriptura, cum ex veter-

Sapi. 13. & 14. rum sententia patrum refelli potest. Scriptura quidem cum tam Psalm. 113. crebro, tam accuratè describit simulachrorum imbecillitatem, indignitatemq; eorum in primis stultitiam deridet atq; coarguit, qui Elai. 41. & 44. Osca 8. 1.ad Cor. 8. 12. Diuinitatis aliquid ipsis tribuebant.

Aba. 2. & alias passim. Exod. 3. 2. Libr. 1. cap. 11. Sectione 9. CXXXV. ET palæ acclamârunt vitulo Israëlitæ: Iti sunt Dijs tui Israël, q; te eduxerunt de terra Ægypti. Prorsus ut magna sit Caluini vel temeritas vel stultitia, quod ex his verbis colligit, illos tū etiā per rū adorauisse DEV M, q; eos eduxerit de terra Ægypti: Soluq; ob id fuisse Idololatras quod ipsum voluerint per signū visibile venerari.

Actorum 7. CXXXVI. PHANTASIA est hac recens Caluini, veteribus inaudita omnino, qui magno consensu tradunt, Israëlitæ runc à religione vera ad superstitionē defecisse Ægyptiorū, quos cōstat habuisse pro Dijs ipsa simulachra. Et Stephanus, cā Historiā repe- tens, hoc ipsum est planè testatus: Cui (Moysi) noluerunt, inquit, obedire patres nostri, sed repulerunt, & auersi sunt cordibus suis in Ægyptum dicentes ad Aaron: Fac nobis Deos, qui præcedant nos.

i. Reg. 8. CXXXVII. ATQVE hic illud pertinet, quod indignabūd^b DOMINVS (eo quod regē illi sibi pñfide postulassent) ad Samuclē inquit: Audi vocē populi huius; nō enim te abiecerūt, sed me, ne regnē sup eos: iudicata oīa opera sua quæ fecerūt à die qua eduxi eos de Ægypto vsq; ad diē hāc; sicut dereliquerūt me et feruierūt dijs alienis, & e

CXXXVIII. HINC

CXXXVIII. HINC illa etiam apud Amos Prophetam ex- Amos. 5.
 probratio. Nunquid hostias & Sacrificiū obtulisti mibi in deserto
 quadraginta annis, dom^o Israēl? Et portasti tabernaculū Moloch
 vestro, & imaginē Idolorū vestrorū, sidus D E I vestri; que fecisti
 vobis, &c. In quem locū D. Hieronymus: Ex eo tempore (inquit) Lib. 2. cōmen-
 quo aurū in caput vituli transformārūt dicentes: Hi sunt Dij tui, tariorum in
 &c. oīa quā fecerūt, NON D E O (audiāt hoc Caluini affecta) sed eundem Pro-
 Idolis fecisse monstrātur. Deniq, David cū memor aſſet fecisse illos phetam. Psalm. 106.
 vitulū in Horeb & adorāſſe ſculptile & mutauiffe gloriam D E I in
 similitudinē vituli comedētiſſenū; continuò ſubiecit: Et oblitis ſunt
 D E V M qui ſaluauit eos, qui fecit magnalia in Agypto, &c.

CXXXIX. Ex quibus euidenter apparet, filios Israēl, cum in
 deserto erexerūt vitulū, & dixerūt hi sunt Dij tui, &c. nequaquā
 verū D E V M per imaginē (vt Caluinus delirat) ſed vanū Idolū
 veneratos eſſe: Perinde certē ac fecerunt poſtea, cum^a Ieroboam^{a 3. Reg. m 12.}
 Rēx (quem aperte dicit^b D OMINVS feciſſe Deos alienos & cō- b 3. Redum 14.
 flatiles) iſdem verbiſ vitulos duos, quos fecit aureos, coram multi-
 tudine cōpellauit: Itē perinde ac etiā fecerūt, cū quod Moysēs pro- Deuter. 32.
 pheſicē de iſpīſ cecinit, ſeu luxit verius, opere cōpleuerūt: Scilicet
 cum dereliquerunt D E V M factore ſuū, & reſeſſerūt à D E O ſalu-
 taris ſuo, & prouocauérūt illū in Dijs alienis & immolauerūt Dæ- a Cypria. deva-
 monijs & non D E O: Deniq, obliiti ſunt D OMINI cratoris ſui. nitate Idolō-
 CXL. PERSPICVV M I GITVR ex ſcripturis eſt (quidquid rum Tertullia.
 ſomniet iſanū (Caluini caput) & gentiles plexosq, & Iudeos ſimu- In Apologeti-
 lachra pro Dijs habuiffe. Nūc quod ad patres attinet, nō eſt dubiu, co, cap. 11. La-
 quin paſſim illi^a cōtra eos diſputet; qui tū creatures alias, tū etiam ſtantius lib. 1.
 ſimulachra fint venerati vt Deos. Neq, vñquā^b Caluiniāe Idolola de falā reli-
 tria, qua ſciliſt ver^c Deus per imaginē honoretur, meminerūt: Et gione, präfer-
 Lucilius quidem, Poēta vetus, non perperam (vt eſt apud Lactati- tim. c. 22. Aug.
 um) eorū ſtultitiae, qui ſculptilia Deos putauerūt, deriſſit his verbis: in Psal. 113. &
 Chryſoſt. 56.
 Ut pueri infantes credunt ſigna omnia ahena
 Viuere, & eſſe homines: Sic iſti omnia ficta
 Vera putant, credunt ſignis cor in eſſe abenis.
 Pergula pictorum, &c.

CXL I. QVIBVS versibus sententiam quoq; suam subiunctit eleganter Lactancius. Poëta quidem, ait, stultos homines infantibus comparauit, at ego multò imprudentiores esse disco: Illi enim simulacra homines putant esse, hi Deos: Illos etas facit putare, quod non es, hos stultitia: Illi utiq; breui definunt falli, horum vanitas & durat, & semper crescit.

CXL II. HOC TESTIMONIVM cùm sit illustre, apparet peruersum esse Caluini studium, quòd ut Catholicis veteris Idololatriæ notam inurat, Ethnicos à vanitate & stultitia vèdicare conatur, cùm somniat simulacra olim illos pro Dijs non habuisse, sed hoc fuisse Idololatras, quòd D E V M verum in signis, venerarentur. Potest hic fortassis Caluini iocus vanus ac imperitis hominibus (qualis ille fuit) esse plausibilis; ijs vero qui & Idololatriæ rationem suprà explicatam tenent, & in scripturis ac patribus sunt vel mediocriter versati, plane est perridiculus.

CXL III. SED TENTAT preterea Caluinus alia via nos Idololatriæ conuincere; obiicit, quòd Augustinus alicubi sic ait: *Quis autem adorat, vel orat intuens simulacrum, qui non sic afficiatur, ut ab eo se exaudiri pueret.* Ex hoc ruli Caluin^o intelligi, (ficut & Heerbrandus, qui & ipse axide hoc Augustini dictum arripuit) nos reuera in ipsis simulachris tanquam in Dijs collocare spem, ac proinde esse Idololatras. Cuius & illud argumento esse Caluinus putat, quod eiusdem CHRISTI simulacra non omnia pari studio atq; solennitate veneramur: Nam rno prætermisso aliud interdum votiva peregrinatione honoramus.

CXL IV. PRIMVM, mirabile est tam fuisse Caluinum hoc loco cæcum, ut non viderit sibi in primis eam Augustini sententiam aduersari. Nam si is qui mensuens simulacrum adorat, pro DEO illud habet, falso igitur Caluinus contendit, quod proximè refutauimus, gentiles olim (qui procul dubio intuentes simulacra adorabat,) non habuisse pro Dijs Idola. Sed fortassis nō laborat Caluinus Augustinū se babere contrariū, modo idem etiā nobis adueretur. At qui si locus diligenter consideretur, apparebit, Augustinum Caluinum dixit, non netis esse contrariū.

CXL V. NE-

Vbi suprà.
In Psalm. 113.
conc. 2.
in disputatio-
ne de preca-
tione thes. 77.

CXLV. NEQUE enim generatim ille vult, neminem omnino posse intuendo in simulacrum adorare, quin continuo habeat ilitud pro DEO (quam enim obsecro probabilitatem haberet ea sententia?) Sed contra illos tantum agit Idololatras gentiles, qui sic simulachra venerabantur, ut facto ipso ostenderent, eas rebus illis anteponere, quas per ipsa significabant: Nam, ut illic subiicit Augustinus, adorantes simulacrum solis vel maris, tergum ipsi soli, & mari vertebant, intuitum intendebant in simulachra: quasi maior esset in ijs virtus, quæ similia hominum esse videbant, quam in illis sensu & figura humana carentibus.

CXLVI. DE huiusmodi ergo hominibus Augustinus loquens ait: *Quis autem (istorum hominum sub intellige) adorat vel orat intuens simulacrum, qui non sic afficitur ut ab eo se exaudiri putet, &c. Valeit itaque, ut dicebamus, sententia hæc Augustini contra Calvinum, eò quod probat aliquos olim gentiles habuisse simulachra pro Diis: (quod ille impudenter negat) contra nos vero minime; quippe qui non ostendamus pluris nos facere simulachra, quam prototypum, ut ostendebant illi, quos ideo Augustinus censet illa Deorum loco habuisse.*

CXLVII. IAM vero, quod singulari ratione alias imagines praetaliis habeamus in honore, argumentum est, non quod, ut Calvinus nugatur, reputemus illas DEOS; sed quod certa experientia nouerimus, singulariter quibusdam in locis, quasdamque imagines venerantibus solitum esse DEM præclarar impertiri beneficia: Quod fidelium videlicet pietas atque deuotio ea ratione (qua ad humanam conditionem est accommodatisima) crescat, & ascendatur magis.

CXLVIII. PLURA HOC LOCO dicenda fuissent, si quæ ad imaginum in Ecclesia usum afferendum pertinent, ea omnia tractanda nunc suscepissimus; at nos tantum pro instituto nostro volumus euincere, illum nequaquam, ut aduersarij mentiuntur, esse Idololatricum. Quod quoniام adiuuante DEO videmur efficeri, ulterius in eo arguento non progrediemur. Tantum ad-

uerfarios moneamus (si quem tamen admonitioni dant locum) ve-
lent serio attendere ad Idololatriæ rationē, quam hac disputatione
explicare studuimus: Sic enim fortasse fieri, ut quod hactenus pro-
bauius, Idololatriam nullam esse in Eucharistia, Sanctorum, i-
maginum & reliquiarum cultu intelligent, atq; ita desinant dein-
ceps esse impudentes.

Lib. de vera re- CXLIX. POSTREMÒ videant quoſo, virūm non ad ipſos
ligio. ca. 38. In potiori iure pertineat, quod D. Auguſtinus alicubi, cūm variā Ido-
quam ſenten- lolatriæ genera numerāſſet, ſubiunxit in hunc modum: Et alius
tiam pulchrè quoq; Hieron. deerior cultus ſimulachrorum, quod phata ſmata ſua homines co-
loquitur in Comment. ſu- lunt, & quicquid animo errante cum ſuperbia vel tumore cogitādo
per 44. cap. E- imaginati ſunt, religionis nomine obſeruant. Et alio in loco: Quis-
laia. Quaſt. 29. ſu- quis, ait, cogitat D E V M, qualis non eſt D E V S, alienum ritique
per Iofue. D E V M & falſum in cogitatione portat.

C L. SANE ſecundūm has Auguſtinii ſententias, tot adverſa-
rij Idola colūt, quot falſa ſub praetextu religionis dogmata ſuperbē
ſibi cōtra vniuersā Ecclesiæ iudicium perſuaderunt. Deniq; tot ha-
bent falſos Deos, quot prauas opinioneſ de C H R I S T O & eius me-
Iofue, cap. 24. ritis, &c. ſuſcepereunt. Prorūtis ut orationem illam Iofue (quam
Auguſtinus & itales falſorum dogmatum cultores refert) conue-
nienter ad iſtos dirigere poſſimus: Nunc ergo auferite Deos alienos
de medio veftri, & inclinate corda veftra ad D O M I N U M D E-
V M Iſraēl, hoc eſt, ad veram religionem, qua non eſt extra Ec-
clesiam. Sed furdi ſunt: D O M I N U S aperiāt illis aliquādo aurem.
C M E N, amen.

LAVS DEO, ET BEATISSIMÆ VIRGI- NI MARIAE MATRI DOMINI NO- STRI IESV CHRISTI.

T heſi 39. lege ipſe, ſemel tantum. 40. in fine lege appelle-
let. 122. lege redeamus. 103. lege illum.

*DISPV TATIO hæc orthodoxa est, et
digna, quæ typis excusa publicè
proponatur: Ita iudico CHRISTO-
PHORVS PARCHINGIVS, Col-
legij Theologici pro tempore De-
canus.*

Österreichische Nationalbibliothek

+Z156597000

